

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

***Voldsutøvende fedre og utviklingsstøttende omsorg:
En kvalitativ studie om fedres opplevelse av emosjonelle samspill
med sine barn.***

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

Hilde Bratlid Tellnes

Vår 2015

Hovedveileder

Roar Solholm

Biveileder

Henning Mohaupt

Forord

Jeg vil først få takke Henning Mohaupt og Alternativ til Vold i Stavanger for at jeg fikk tilgang til det innsamlede datamaterialet som er grunnlaget for denne hovedoppgaven. En stor takk til veileder Roar Solholm for gode råd, oppfølging og støtte i arbeidet med oppgaven. Takk også til biveileder Henning Mohaupt for entusiastiske bidrag i skriveprosessen, og til min forståelse av voldsutøvende fedre. Takk til Mette Garmannslund for muligheten til å følge min interesse for vold i nære relasjoner i klinisk praksis. Tusen takk til alle dem som har bidratt til oppgaven i form av diskusjoner, gjennomlesninger og innspill til teksten. Til slutt vil jeg takke Øyvind for forståelse og tolmodighet i innspurten.

Abstract

The aim of this study was to enhance the understanding of how fathers engaging in domestic violence experience their relationship with their children, and its importance for developmental support in child care. The study is part of a larger collaborative study between Alternative to Violence (ATV) and Alcohol and Drug Research Western Norway (KORFOR). The study analysis is based on interviews of eight fathers who were undergoing voluntary treatment for violent behaviour in a Norwegian treatment facility. The fathers were interviewed with a Norwegian version of the Parent Development Interview Revised (PDI-R2; Slade, Aber, Berger, Bresgi, & Kaplan, 2003). The data was subjected to thematic content analysis. The results consist of six thematic categories describing the fathers' expectations, reflections, and behaviour in father-child interactions. The results indicate that fathers have positive expectations regarding their relationship with their children, and that they are able to engage in developmentally supportive father-child interactions. Further, results suggest that the fathers struggle with emotional self-regulation and mentalisation, which manifests itself in emotionally demanding father-child interactions. Finally, the results also suggest that the fathers have a limited understanding of the emotional development in children. These difficulties with emotional regulation, mentalisation and understanding can be seen as risk factors for suboptimal developmental support in father-child interactions.

Sammendrag

Formålet med studien er å bidra til økt forståelse av hvordan voldsutøvende fedre opplever relasjonen til sine barn, og betydning denne har for graden av utviklingsstøttende omsorg.

Studien er basert på datamateriale fra en større samarbeidsstudie mellom Alternativ til Vold (ATV) og Senter for rusmiddelforskning i Helse Vest (KORFOR).

Utgangspunktet for studien er intervjuer med åtte fedre som deltok i behandling etter utøvelse av vold i nære relasjoner, ved Alternativ til Vold (ATV) i Norge. Fedrene er intervjuet med en norsk oversettelse av det semi-strukturerte intervjuet Parental Development Interview Revised (PDI-R2; Slade, Aber, Berger, Bresgi, & Kaplan, 2003). Den kvalitative analysen av datamaterialet er basert på prinsipper for tematisk innholdsanalyse. Resultatene presenterer seks tematiske kategorier som beskriver fedrenes forventninger til, refleksjoner rundt, og atferd i samspill med sine barn. Resultatene indikerer at fedrene har positive forventninger til relasjonen til sine barn, og i mange tilfeller opplever at de mestrer å opptre utviklingsstøttende overfor barna. Videre tyder resultatene på at fedrene har vansker med emosjonsregulering og mentalisering som viser seg i emosjonelt krevende samspill. Resultatene tyder også på at fedrenes forståelse av barns emosjonelle utvikling er begrenset. Disse regulerings-, mentaliserings- og forståelsesvanskene kan forstås som risikofaktorer for mangelfull utviklingsstøtte og utviklingshemmende atferd i samspill mellom far og barn.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Abstract.....	2
Sammendrag	3
Innholdsfortegnelse.....	4
Innledning	5
Begrepsavklaring - vold i nære relasjoner	7
Familievoldens dynamikk	11
Forekomst av vold i nære relasjoner	12
Voldens konsekvenser for barna	15
Omsorgskvalitet: Betydningen av utviklingsstøtte	19
Fedre som utøver vold.....	22
Problemstillinger	27
Metode	28
Bakgrunn for kvalitativ delstudie.....	28
Rekruttering.....	29
Måleinstrumenter og prosedyre.....	30
Etiske hensyn	32
Kvalitativ delstudie	32
Resultater	34
Fedrenes opplevelse av relasjonen til barnet.....	34
Emosjonsregulering i samspill med barnet	36

Antagelser om barnets intensjoner	37
Håndtering og inngripen	39
Ansvar for egen atferd.....	42
Bekymring for negativ påvirkning på barna.	44
Diskusjon	45
Problemstilling 1. Hva kjennetegner voldsutøvende fedres opplevelse av emosjonelle samspill med sine barn?	46
Problemstilling 2. Hvordan reagerer fedrene i emosjonelle samspillssituasjoner?.....	48
Problemstilling 3. Kan fedrenes atferd i emosjonelle samspill være en risikofaktor for skjevutvikling hos barn som opplever vold i hjemmet?.....	49
Styrker og begrensninger ved studien	50
Konklusjon og implikasjoner av studien.....	51
Referanser	53
Appendiks	58
PDI-R2	58

Vold i nære relasjoner har i nyere tid fått stadig større oppmerksomhet, både fra forskere, politikere og media. Økende kunnskap om konsekvensene av vold i nære relasjoner, både for individet og samfunnet, har gjort at slik vold nå anses som et samfunnsproblem fremfor bare et familieanliggende (NOU 2003:31, 2003). Den samfunnsøkonomiske kostnaden av vold i nære relasjoner i Norge er beregnet til et sted mellom 4,5 og 6 milliarder kroner for 2010 (Rasmussen, Strøm, Sverdrup og Vennemo, 2012). I tillegg til de samfunnsøkonomiske kostnadene kan det hevdes at vold i nære relasjoner utgjør et likestillingsproblem.

Kvinnebevegelsen og feministisk teori har pekt på sammenhengen mellom kjønnsbalansen i vold i nære relasjoner og sosiale kjønnsrollemønstre. Menns vold mot kvinner og deres barn, gjenspeiler sosialt konstruerte kjønn og tilhørende forventninger til dominans og underkastelse (Råkil, 2002). I FNs erklæring om avskaffelse av vold mot kvinner (1994) pekes det på vold mot kvinner som en manifestasjon av en historisk og systematisk undertrykkelse av kvinner. På verdensbasis er unge kvinner mer utsatt for å bli drept eller skadet av en mann, enn å bli rammet av kreft, malaria, trafikkulykker og krig til sammen (Vlachovd og BIASON, 2005). De personlige konsekvensene av å bli utsatt for vold er store og omfatter alt fra fysiske, psykiske og til sosiale skadevirkninger. Noen av skadevirkningene følger umiddelbart av volden, andre skadevirkninger viser seg først på lang sikt og rammer både fysisk og psykisk helse (WHO, 2014). Livstruende risikofølelse, mentale og fysiske helseproblemer og sosiale vansker, kan være livslange konsekvenser av å være utsatt for vold. I mange hjem der det utøves vold bor det også barn, og disse barna er ofte vitner til voldsutøvelsen (Haaland, Clausen og Schei, 2005; Mossige og Stefansen, 2007). I tillegg til de potensielt traumatiserende opplevelsene dette fører til, kan omsorgen barna får være mangelfull sett opp mot det vi oppfatter som god nok omsorg i dag. Omsorgen kan i noen tilfeller vise seg så mangelfull at den får negative konsekvenser for barnas

utvikling (Heltne og Steinsvåg, 2011). Slik kan voldens ettervirkninger blir livsvarige og ramme mange områder i et menneskes liv.

I denne oppgaven søker jeg å belyse kvaliteten på omsorgen som gis til barn i familier der det utøves vold. Utgangspunktet for oppgaven er relasjonen mellom fedre som utøver vold i nære relasjoner, og deres barn. Innledningsvis vil det redegjøres for sentrale begreper og forekomst av vold i nære relasjoner, samt hvordan barn involveres i voldsdynamikken i en familie. Videre vil det redegjøres for hvordan vold i nære relasjoner kan tenkes å påvirke barna som lever med den, og presenteres en begrepsmessig ramme for sammenhengen mellom omsorgskvalitet og barns utvikling. Til slutt vil det presenteres en kvalitativ delstudie som utforsker voldsutøvende fedres omsorgskvalitet, med fokus på fedrenes evne til å gi utviklingsstøtte til sine barn.

Begrepsavklaring - vold i nære relasjoner

For å redegjøre for begrepet *vold i nære relasjoner* vil begrepene *vold* og *nære relasjoner* først presenteres hver for seg, ettersom ulike studier innen voldsforskning tar utgangspunkt i ulike definisjoner av disse begrepene. Jeg vil her presentere Verdens helseorganisasjons (WHO) og Per Isdals definisjoner. WHO's definisjon ligger til grunn for mye internasjonal voldsforskning, mens Per Isdals definisjon er hyppig brukt i norske voldsstudier og som grunnlag for behandling av voldsutøvere i Norge.

Vold. Voldsbegrepet er i stadig endring. Noe av det som skiller de ulike definisjonene fra hverandre er hvilke handlinger som regnes som vold, om det er handlingene eller konsekvensene som er styrende og i hvilken kontekst handlingene og konsekvensene opptrer i. En tradisjonell definisjon av vold er utøvelse av en fysisk handling for å påføre andre en form for

smerte eller skade. Dette er gjerne det første man tenker på når en hører at noen er utsatt for vold. Nyere definisjoner er imidlertid bredere både med tanke på handlinger, konsekvenser og forholdet mellom disse. WHO's definisjon legger vekt på intensjonen bak voldsutøverens handlinger:

The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation. (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi og Lozano 2002, s. 5).

I WHO's voldstypologi skilles det mellom tre typer voldutøvelse som reflekterer relasjonen mellom voldsutøver og voldsutsatt; selvpåført vold, interpersonlig vold og kollektiv vold. Ved selvpåført vold er handlingen rettet mot den samme personen som utfører handlingen. Selvmord og selvskading er eksempler på selvpåført vold. Interpersonlig vold er delt inn i to underkategorier; familie- og partnervold som ofte utøves i hjemmet og *community violence*, vold mellom mennesker som ikke har en familiær relasjon. Denne volden foregår som oftest utenfor hjemmet. Den siste kategorien, kollektiv vold, referer til vold utført av store grupper av mennesker eller stater (Krug et al., 2002).

Isdal (2000) har utarbeidet en bredere voldsdefinisjon som fokuserer mer på konsekvensene for den voldsutsatte; «Vold er enhver handling rettet mot en annen person som ved at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre som den vil» (Isdal, 2001, s. 36). Videre deles også volden inn i fem ulike former; fysisk, psykisk, seksuell, materiell og latent. De ulike formene gjenspeiler handlingenes form og hva handlingene retter seg mot. Felles for disse voldsformene er at handlingene de gjenspeiler innebærer en form for maktbruk overfor den som utsettes for volden.

Fysisk vold viser til fysisk maktbruk som «gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje» (Isdal, 2000, s. 43). Seksuell og materiell vold er på samme måte handlinger rettet mot en persons seksualitet, ting eller gjenstander. Psykisk vold defineres hos Isdal som «alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel» (Isdal, 2000, s. 49). Latent vold kan sees som vold som virker gjennom den voldsutsattes viten om muligheten for at den skjer (Isdal, 2000).

Isdals definisjon er svært vid sammenlignet med den tradisjonelle forståelsen av voldsbegrepet. I motsetning til WHO's definisjon som vektlegger intensjonalitet, er det i Isdals definisjon virkningen av handlingen som er førende for om den betegnes som vold eller ikke. Vold sees på som en form for funksjonell maktbruk som igjen er en reaksjon på avmakt hos voldsutøveren (Isdal, 2001). Den rommer også et bredt spekter av virkninger eller konsekvenser av handlingen.

Nære relasjoner. Begrepet nære relasjoner har også vært gjenstand for diskusjon. Juridisk sett blir vold i nære relasjoner ansett som noe annet enn legemsbeskadigelse. Straffelovens § 219 (2005) omtaler hvilke relasjoner som i lovens forstand betegnes som nære. I NOU 2003:31 ble det tatt til orde for en lovbestemmelse som bedre gjenspeiler hvordan vold i nære relasjoner utspiller seg og paragrafen ble endret i 2005 (NOU 2003:31, 2003):

Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler

a) sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer,

- b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,
- c) sin slektning i rett oppstigende linje,
- d) noen i sin husstand, eller
- e) noen i sin omsorg (Straffeloven § 219, 2005)

Endringen innebar at paragrafen også skulle gjelde psykisk vold, og tidligere ektefelle og samboer. Diskusjonen om hvordan begrepet nær relasjon skal tolkes fortsetter likevel; i 2011 avsa Høyesterett en dom som sier at paragrafen ikke gjelder tidligere samboer når volden utøves etter at partene har flyttet fra hverandre - dette til tross for at lovgivers intensjon var at også disse skulle omfattes av bestemmelsen (Lovdata, 2011).

Vold i nære relasjoner. Begrepet vold i nære relasjoner er ikke bare en kombinasjon av vold og nær relasjon, men innebærer en anerkjennelse av at voldshandlinger har ulike konsekvenser i ulike relasjoner, og at vold i nære relasjoner har spesielt alvorlige konsekvenser fordi utøver og voldsutsatt er i et makt- eller avhengighetsforhold (Justis- og beredskapsdepartementet, 2003). I forekomststudier av vold i nære relasjoner er det som regel fysisk, psykisk og seksuell vold som blir undersøkt. Denne oppgaven vil avgrenses til en redegjørelse for fysisk og psykisk vold. Det er utøvelse av disse formene for vold som er grunnlaget for utvalget i den kvalitative studien som vil bli presentert. Jeg vil videre bruke Isdals definisjon som grunnlag for min oppgave fordi den reflekterer vold som noe som foregår i en relasjon. Det er først når en persons handling har en bestemt effekt på en annen at vold oppstår. Definisjonen er også grunnlaget for behandlingen av voldsutøverne i studien som presenteres. Den kulturelle konteksten gjør det også naturlig å legge denne definisjonen til grunn for

oppgaven. Utvalget i studien består av etnisk norske menn og forståelsen av disse bør basere seg på en definisjon som er akseptert i norske fagmiljøer, slik Isdals definisjon er.

Familievoldens dynamikk

I familier der det forekommer partnervold, er det større risiko for at også barna blir utsatt for vold (Heltne og Steinsvåg, 2011). Både menn og kvinner utøver vold i nære relasjoner, men den alvorligste volden blir typisk utøvd av menn (Haaland et al., 2005). Voldsdynamikken varierer mellom familier. Noen ganger har én voldsutøver både partner og barn som offer, mens en voldsutsatt partner i andre tilfeller selv kan utøve vold mot barna (Appel og Holden, 1998). Fire ulike mekanismer har blitt foreslått, som kan forklare det komplekse mønsteret av fysisk vold i en familie med barn; a) når negative kommunikasjonsmønstre mellom de voksne blir en del av samspillet med barna, b) når mor erfarer, gjennom forsterkning, at vold er en effektiv måte å kontrollere andre på, c) når stress hos den voldsutsatte forelderen leder til fysisk straffende oppdragelse, og d) når voldsutøveren tvinger den voldsutsatte til å utøve vold mot barna. I tillegg til mekanismene nevnt ovenfor kan en mulig mekanisme være at mor straffer barnet for å hindre en enda hardere straff fra far (Appel og Holden, 1998). Appel og Holden (1998) viser også til familier der begge foreldre utøver vold mot hverandre og barnet, og der barnet utøver vold mot foreldrene. Det er altså ikke nødvendigvis én som er voldelig og én som er et offer i en relasjon der det utøves vold. En person kan i sine relasjoner oppleve å ha begge roller. For å klargjøre vil oppgaven i det videre benytte begrepet *voldsutøver* for å referere til personen som utøver voldelige handlinger, og begrepet *voldsutsatt* til den som voldshandlingene får konsekvenser for.

I en familie kan barn være utsatt for vold både direkte – der volden er rettet mot barnet selv, og indirekte – gjennom at barnet er vitne til vold rettet mot andre (Øverlien, 2012). Det er i

senere tid blitt mer oppmerksomhet rundt skadevirkningene av å være utsatt for indirekte vold, og at langtidseffektene av slik vold kan være like alvorlige som av direkte vold (Øverlien, 2014). I tillegg til selv å være utsatt for direkte og indirekte vold, er barn utsatt for vold i nære relasjoner på en tredje måte; når vold mellom foreldrene går ut over omsorgen for barnet (Råkil, 2002). Dette perspektivet er særlig relevant for å forstå voldens mange konsekvenser for barn, og barnets relasjon til sin voldsutøvende forelder (Eriksen, Heltne og Steinsvåg, 2011). Barn er spesielt utsatt for å oppleve vold i flere former, noe som kan bidra til kompleks traumatisering (Braarud og Nordanger, 2011). De negative konsekvensene vold har for barn vil belyses senere i oppgaven. Først vil oppgaven presentere forskning som belyser utbredelse og omfang av vold i nære relasjoner.

Forekomst av vold i nære relasjoner

Metodiske utfordringer. Å samle pålitelige tall på forekomst av vold i nære relasjoner er utfordrende, både med hensyn til antall voldsutsatte og antall voldsutøvere. Det kan være mange årsaker til dette. Tall fra politi og helsetjenester er trolig mangelfulle fordi mange som er utsatt for vold i nære relasjoner ikke oppsøker disse tjenestene, eller fordi hendelsene og konsekvensene blir registrert som noe annet (WHO, 2014). Videre kan det faktum at voldsutøver og -utsatt ofte er i et avhengighetsforhold gjøre det risikabelt å melde fra om volden (Isdal, 2000). Vold blir også rettfærdiggjort og normalisert i noen familier, slik at de involverte ikke ser konsekvensene volden fører til, eller de unnlater å definere handlingene som vold (Isdal, 2000). Til sist kan det å være utsatt for eller utøver av vold i nære relasjoner føre til skam- og skyldfølelse, noe som kan bidra til underrapportering av voldshandlinger og konsekvenser (Isdal, 2000).

En annen metode for å innhente forekomsttall for vold i nære relasjoner er gjennom befolkningsundersøkelser der man spør et utvalg av normalpopulasjonen om erfaring med vold (Thoresen og Hjemdal, 2014). Da kan man også få kontakt med voldsutsatte som ikke er i kontakt med politi eller helsevesen. Denne metoden fører imidlertid med seg en risiko for represalier fra voldsutøver (Thoresen og Hjemdal, 2014). Spør man voldsutsatte personer om deres erfaringer i en situasjon der de risikerer at voldsutøver overhører det, kan en risikere at de underrapporterer i frykt for å bli straffet. Dette blir en etisk problemstilling for intervjueren. En annen utfordring oppstår dersom studien kommuniserer en uklar voldsdefinisjon til deltagerne (Mossige og Stefansen, 2007). Det kan tenkes at ulike mennesker vil klassifisere tilsvarende hendelser ulikt, noe som gjør det nødvendig å stille konkrete spørsmål om konkrete opplevelser, handlinger og konsekvenser.

Overførbarheten av resultater fra voldsundersøkelser mellom ulike land kan også være begrenset (Øverlien, 2014). Handlinger som er ulovlige i Norge kan være lovlige i andre land. I USA, for eksempel, er en form for fysisk avstraffelse tillatt i oppdragerøyemed. *Corporal punishment* referer til bruk av fysisk makt for å disiplinere barn og er vanlig praksis i USA. Det anslås at 94% av amerikanske barn har opplevd minst ett tilfelle av slik avstraffelse ved 4 års alder (Strauss og Stewart, 1999). Undersøkelser som rekrutterer via rettsapparatet vil dermed fange opp ulike grupper voldsutøvere og voldsutsatte der loven, eller håndhevelsen av den, er ulik.

Denne oppgaven vil fokusere på relasjonen mellom norske fedre og deres barn. Det vil derfor i det følgende hovedsakelig bli presentert forekomsttall fra Norge der far er voldsutøver og/eller barn er voldsutsatt.

Norske forekomsttall. Én av ti ungdommer oppgir at de har vært direkte vitne til vold mot foreldre i hjemmet; i de fleste tilfeller gjelder dette fysisk vold utøvd av far eller stefar mot

mor (Mossige og Stefansen, 2007). På verdensbasis anslår WHO at rundt en tredjedel av kvinner som har vært i parforhold har vært utsatt for partnervold (Krug et al., 2002). På bakgrunn av norske undersøkelser (Haaland et al., 2005) kan man anslå at nesten 700.000 norske kvinner har vært utsatt for vold og alvorlig maktbruk fra sin partner i løpet av livet. Rundt 80.000 av disse har også blitt utsatt for slike hendelser under graviditeten. I tillegg til å ha opplevd å bli utsatt for vold i en fase av livet man er svært sårbar, er gravide kvinner også blant dem som har opplevd den hyppigste og mest alvorlige volden (Macy, Martin, Kupper, Casanueva og Guo, 2007). Dette innebærer at mange barn er utsatt for vold allerede fra fosterlivet av. De yngste barna har størst statistisk risiko for å bli eksponert for familievold. Små barn har et større omsorgsbehov enn eldre barn og befinner seg fysisk nærmere sine omsorgspersoner. Dermed er de oftere i nærheten når volden skjer. De har heller ikke like stor mulighet som eldre barn for å skjerme seg mot sanseinntrykk fra voldsepisodene (Øverlien, 2012).

Når eldre barn blir spurt om de har opplevd fysisk vold, forteller over en fjerdedel at de selv har blitt utsatt for direkte fysisk vold av sine foreldre (Mossige og Stefansen, 2007). Andre studier finner at det også er stor overlapp mellom ulike former for vold (Øverlien, 2012). Hvis barn utsettes for fysisk vold fra foreldrene sine er sannsynligheten stor for at de også utsettes for psykisk vold. Ett av ti barn oppgir at de kun har vært utsatt for psykisk vold fra foreldre (Thoresen og Hjemdal, 2014).

I Norsk kompetansesenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) sin forekomststudie av vold og voldtekt i Norge (Thoresen og Hjemdal, 2014) oppgir informantene at foreldres fysiske vold mot sine barn ofte forekommer første gang i barnehage- eller småskolealder. Studien viser at mer enn syv av ti var under 9 år da de ble utsatt for vold i familien første gang. Rundt en tredjedel var ikke nådd skolealder før sine første voldserfaringer.

Barn utsatt for vold i hjemmet har også større risiko for å bli utsatt for vold og overgrep senere i livet (Thoresen og Hjemdal, 2014).

Forekomstundersøkelsene viser at erfaringer med vold i barndommen er et relativt utbredt fenomen, og at vold ofte inntreffer tidlig i barndommen. Undersøkelsene antyder også at erfaringer med én type vold øker risikoen for erfaringer med andre voldsformer.

Voldens konsekvenser for barna

Konsekvensene av vold i hjemmet kan bli særlig alvorlige for barn fordi det er deres omsorgspersoner som er utøver og/eller utsatt. Mest sårbar er de yngste barna, da de i større grad er avhengig av foreldrenes beskyttelse enn eldre barn. Videre er de yngste barnas utvikling i større grad avhengig av foreldrenes omsorgskompetanse. Når vold i nære relasjoner svekker kvaliteten på omsorgen barna får, blir også risikoen for skjevutvikling større (Heltne og Steinsvåg, 2011). De umiddelbare konsekvensene av vold, som fysiske skader, kan være svært alvorlige i seg selv, og i verste fall fatale. De langsiktige konsekvensene for barnets fysiske, emosjonelle, kognitive og sosiale utvikling, kan imidlertid også bli alvorlige (Torsteinson, 2011; Braarud og Nordanger, 2011).

Årsakssammenhengene mellom å være utsatt for vold, og voldens konsekvenser, er sammensatte og uklare. Vanligvis viser man derfor til at voldsutsatte i nære relasjoner har forhøyet risiko for å få bestemte symptomer og vansker. Innenfor traumeforskning er det imidlertid gjort studier som antyder at en del av disse symptomene og vanskene er direkte konsekvenser av stressreaksjonene volden aktiverer (Blindheim, 2011). Noen av de vanligste symptomene og plagene hos voldsutsatte er psykiske og atferdsmessige vansker, somatiske symptomer, kognitiv svikt, og vansker med sosiale relasjoner (Braarud og Raundalen, 2011;

Cloitre et al., 2009; Torsteinson, 2011). Svært mange barn som får behandling for psykiske lidelser har opplevd vold i nære relasjoner (Reigstad, Jørgensen og Wichstrøm, 2006).

Symptomer på angst, depresjon, dissosiasjon og andre posttraumatiske symptomer er mer vanlige blant de med voldserfaringer enn de uten lignende opplevelser (Thoresen og Hjemdal, 2014; Mossige og Stefansen, 2007). Risikoen for disse psykiske lidelsene øker jo yngre et barn er når det blir utsatt for vold og overgrep (Cloitre et al., 2009). Antall selvmordsforsøk er høyere blant barn med voldserfaringer (Thoresen og Hjemdal, 2014). Videre er det en sammenheng mellom hvor mange ulike typer vold en har blitt utsatt for, og antall symptomer på psykiske lidelser (Thoresen og Hjemdal, 2014).

Traumereaksjoner. Traumeperspektivet forklarer psykologiske konsekvenser av å være utsatt for vold ut fra reaksjoner på *potensielt traumatiske erfaringer* (PTE). Når slike erfaringer fører til traumereaksjoner betegnes de som *traumer* eller *traumatiske opplevelser*. Når traumer oppstår som følge av enkeltstående hendelser kalles de gjerne for type I-traumer. Der traumatiske opplevelser forekommer mange ganger og over lengre tid kalles de for type II-traumer. Å vokse opp i en familie der en utsettes for vold kan føre til type II-traumer, også kalt komplekse traumer. Når barn utsettes for type II-traumer, ser det ut til at traumereaksjonene blir særlig alvorlige fordi de i tillegg til å vise seg som posttraumatiske stressreaksjoner, også fører til vansker med emosjonell og interpersonlig selvregulering (Cloitre et al., 2009).

Kroppen kan reagere på traumatiske opplevelser på mange måter. Voldserfaringer kan føre til endringer i hvordan sentralnervesystemet og hormonsystemet fungerer (Blindheim, 2011). Dette antas å forklare flere av voldens skadevirkninger hos voldsutsatte. Hjernens funksjon kan endres som følge av traumer. Kognitive svekkelser kan komme til uttrykk som redusert kognitiv fleksibilitet, og vansker med selvregulering som gir økt impulsivitet, nedsatt refleksjonsevne,

vansker med sosial fungering og nedsatt evne til emosjonsregulering (Blindheim, 2011). For et menneskes fungering i hverdagen kan dette blant annet vise seg som lærevansker, atferdsvansker og svake sosiale ferdigheter (Braarud og Raundalen, 2011). Forskningsresultater antyder også at voldserfaringer fører til manglende integrering av språk, affekter og sosial oppmerksomhet, og autonom hyper- eller hypoaktivering (Torsteinson, 2011).

Tilknytning. Tilknytningsperspektivet er viktig for å forstå hvordan barnet utvikler en oppfatning av seg selv og andre, og emosjonelle og relasjonelle ferdigheter. Tilknytningskvalitet, hvorvidt tilknytningen er trygg eller utrygg, henger tett sammen med kvaliteten på omsorgen foreldre gir barnet. Tilknytningskvaliteten formes gjennom en interaksjon mellom foreldrenes og barnets egenskaper. Trygg tilknytning preges av at foreldre reparerer i etterkant av å ha begått relasjonelle feil, som å skremme eller avvise barnet, og etter andre livshendelser som anses som belastninger. Da får barnet bearbeidet hendelsen og danner forventninger om at tilsvarende hendelser vil håndteres annerledes senere (Torsteinson, 2011). Når omsorgspersoner utøver eller er utsatt for vold kan denne evnen til å reparere være nedsatt som følge av traumereaksjoner (Erikson et al., 2011). En utrygg tilknytning kan kjennetegnes av at omsorgspersonen er psykologisk utilgjengelig for barnet når det har behov for beskyttelse og hjelp, at barnet ikke kan ta den voksnes omsorg og beskyttelse for gitt eller at barnet forbinder omsorgspersonene med frykt (Torsteinson, 2011). Når omsorgspersoner er utsatt for vold kan en utrygg tilknytning mellom dem og barnet vise seg gjennom hvordan omsorgspersonen tolker barnets tilknytningsatferd. Den voldsutsatte omsorgspersonen kan blant annet oppleve seg kritisert eller devaluert, oppleve skyldfølelse for å ha sviktet barnet eller ha angst for å bli forlatt. Disse følelsene kan komme i veien for barnets selvstendighets- og/eller avhengighetsbehov og videre barnets utviklingsbehov (Torsteinson, 2011).

Utvikling av relasjonelle ferdigheter. Hvordan et barn blir møtt av sine omsorgspersoner og i hvilken grad omsorgspersonene evner å imøtekomme barnets emosjonelle behov har vist seg å ha stor betydning for hvilken antagelser og forventninger barnet danner om andre mennesker og nye relasjoner (Bretherton, 1992). Personer som har vokst opp med vold kan utvikle dypere relasjonelle vansker, som gjør det å forme og opprettholde relasjonelle bånd til andre krevende (Torsteinson, 2011). Dette vil igjen påvirke kvaliteten på nye relasjoner.

Gjennom samspillet mellom barn og foreldre utvikler barnet mentale representasjoner av seg selv og sine omsorgspersoner (Bretherton, 1992). Ved gjentagende samspillserfaringer blir disse representasjonene generalisert til indre arbeidsmodeller, som igjen danner grunnlaget for automatiserte eller ubevisste forventninger til andre, selvoppfattelse, og hvordan en mestrer sosiale relasjoner (Braarud og Nordanger, 2011). Når familiesamspill preges av frykt for vold, forsøk på å unngå vold og omsorgspersoners traumereaksjoner, integreres dette i barnets indre arbeidsmodeller, som tas med med inn i senere relasjoner.

Dersom dårlige relasjonelle ferdigheter og traumereaksjoner ikke blir korrigert og behandlet, kan en se for seg at individet i voksen alder tar disse med seg inn i samspillet med sitt barn igjen. På denne måten kan volden få konsekvenser som strekker seg over flere generasjoner.

Utvikling av selvregulering. Selvregulering er en viktig utviklingsoppgave som omfatter individets kontroll over egne emosjonelle, kognitive, oppmerksomhets-, fysiologiske, og relasjonelle prosesser, slik at disse kan integreres til målrettet aktivitet (Calkins & Fox, 2002). Gjennom positive samspills- og tilknytningserfaringer med sine omsorgspersoner lærer barnet å skille mellom kroppslige signaler, mellom følelser, og å forstå hva følelsene betyr (Braarud og Nordanger, 2011). Når barnet ikke får tilstrekkelig støtte fra sine omsorgspersoner til dette, kan resultatet bli begrensede selvreguleringsferdigheter. Begrensede ferdigheter i emosjonsregulering

kan vise seg som overaktivering, underaktivering og unngåelse av emosjoner. (Cloitre et al., 2009).

Livsstil. Resultater fra den omfattende ACE-studien (Adverse Childhood Experiences) viser at opplevelse av vold og lignende erfaringer gir høyere risiko for en rekke sykdommer og tidlig død (Felitti et al., 1998). Mange med slike erfaringer håndterer de psykiske, kognitive og sosiale skadevirkningene med vanemessig atferd som rusbruk, overspising og seksuell risikofatferd. Disse vanene utgjør en helserisiko slik at disse barna i voksen alder blir overrepresentert i grupper med blant annet hjerte- og lungesykdommer, kreft, slag og diabetes (Felitti et al., 1998).

Resiliens. Det er ikke alle voldsutsatte som utvikler de samme og alvorlige konsekvensene. *Resiliens* og *coping* er begreper som ofte brukes om barn som, tross svært belastende livshendelser, ser ut til å klare seg bra på mange områder i livet (Øverlien, 2012). Øverlien (2012) viser til at barns strategier for å mestre vold har betydning for konsekvensene av volden for barnet. Barn forstår, tolker og håndterer volden på ulike måter, og opplevelsen av å kunne forebygge vold og beskytte omsorgspersoner og søsken kan være en faktor som styrker barnet og minsker de negative konsekvensene av volden (Øverlien, 2012).

Omsorgskvalitet: Betydningen av utviklingsstøtte

I tillegg til behovet for beskyttelse og grunnleggende overlevelse har barnet behov for å lære om verden og seg selv gjennom sine omsorgspersoner (Bretherton, 1992). Det nyfødte barnet har mange utviklingsprosjekter det skal gjennom, og tilknytningsatferd sørger for at barnet kan veksle mellom å søke trygghet og utforske verden. I denne utforskingen har barnet behov for voksne som ser det, forsøker å forstå hvordan det opplever verden rundt seg, gir

mening til det barnet opplever og viser barnet hvordan det skal reagere på det som skjer på en hensiktsmessig måte. Begrepene *utviklingsfremmende* og *utviklingshemmende* omsorg viser til samspill og atferd som enten bidrar til barnets utvikling, eller som forsinker eller hindrer denne prosessen. Denne støtten på barnets premisser kalles *utviklingsstøtte*, og formålet er at barnet skal lære seg å selv regulere sin atferd til å balansere mellom utforskende, ekspanderende atferd og trygghetssøkende, tilbaketrekkende atferd (Hafstad og Øvreeide, 2011).

Utviklingsstøtte skjer gjennom en dialog mellom den voksne og barnet (Hafstad og Øvreeide, 2011). Denne dialogen er ikke nødvendigvis verbal, men innebærer et samspill der den voksne leder deres felles oppmerksomhet. Den voksne har som oppgave i å svare på barnets behov, og tilrettelegge der barnets modenhet begrenser det. Den voksne har også et ansvar for at barnet opplever at det kan uttrykke sine behov. Dersom barnet risikerer å få sine behov avvist, vil barnet tilpasse seg de forventningene det opplever at den voksne har, særlig der barnet er avhengig av den voksne. Det kreves at den voksne ser barnets behov både her og nå, og i et fremtidsperspektiv (Hafstad og Øvreeide, 2011).

Hafstad og Øvreeide (2011) beskriver fem prinsipper for utviklingsstøttende dialog; følge/inntone, relevans, subjekt plass/selvorganisering, rytme/turtaking og hierarki/ansvarlighet.

Å følge/inntone seg på barnet handler om det å aktivt følge med i og tone seg inn i barnets tilstand og opplevelser. Inntonning stiller krav til den voksnes mentalisering og respekt for barnets psykologiske prosesser. Det krever også at den voksne responderer, viser med tegn, gester eller ord at den har tolket barnets psykologiske tilstand og deretter åpner for korrigerende avtøkingen. «Det er barnets respons på den voksnes mentalisering som er fasiten, noe som betyr at det er barnet eller dialogpartneren som eier definisjonsretten over sin egen tilstand» (Hafstad og

Øvreeide, 2011, s. 55). Resultatet man søker er at barnet blir bevisst sin egen tilstand, og at det oppstår en følelse av anerkjennelse, aksept og verdifullhet hos barnet.

Relevansprinsippet innebærer at den voksne tar initiativ, gir responser og skaper informasjon som er relevant, interessant og til nytte for barnet. Den voksne må tilføre noe som er tilpasset barnets utviklingssone og den aktuelle situasjonen barnet er i. Formålet er å skifte fokus fra barnet til den voksne og gi barnet opplevelsen av at det er relevant for barnet å delta i en dialog og i en videre relasjon.

Prinsippet om *subjekt plass og selvorganisering* krever at den voksne gir plass til barnet, venter på dets reaksjoner og lar det ta initiativ i dialogen. Det innebærer også at den voksne aktivt legger til rette for at barnet skal klare å ta slike initiativ. Formålet for barnets utvikling er at barnet opplever seg som et subjekt i dialogen, at det igangsetter, velger og påvirker samspillet, og at det lærer seg å organisere seg selv i samspillet med andre.

Rytme/turtaking er nødvendig for en gjensidighet i samspillet og legger grunnlaget for videre kommunikasjon. Den voksne må ta ansvar for rytmen og turtakingen i dialogen med barn, både ved å la barnet slippe til og ved å hjelpe barnet til å vente på tur.

Hierarki/ansvarlighet. Fordi den voksne står i en maktposisjon overfor barnet er det den voksne som har ansvar for å lede dialogen mellom dem. Ved å markere noe i dialogen fremfor noe annet gir den voksne informasjon til barnet om hva som er viktig og ikke. Ved å utvide barnets oppmerksomhet og opplevelse blir det som markeres relevant for barnet. Ledelsen innebærer også å lede barnet bort fra områder det ikke mestrer uten tilstrekkelig støtte. Formålet er å styre dialogen fra et utviklingsstøttende perspektiv, der den voksne overskuer barnets behov og interesser ut over det barnet selv er i stand til å forstå eller uttrykke, og samtidig samhandler med barnet ut fra barnets perspektiv.

Hafstad og Øvreeide (2011) beskriver fire ulike posisjoner den voksne kan ha i samspill med barnet; en *utviklingsstøttende posisjon* hvor den voksne følger barnets oppmerksomhet, og støtter og utvider barnets perspektiv i en utviklingsfremmende retning, *medopplevelse uten utviklingsintensjoner* hos den voksne, en symmetrisk likeverdig relasjon hvor den voksne deler, uten å utvide og gi barnets erfaring en utviklingsstøttet retning, *begrenset utviklingsstøtte* som ofte styres av voksnes behov og tabuer, og der den voksne deler og anerkjenner bare noe av barnets erfaring slik at vesentlige sider ved barnets erfaring blir uten utviklingsmessig støtte, og *fravær* eller *egosentrisk krav* til barnets deltakelse i relasjonen på den voksnes premisser, hvor den voksne overser eller avviser barnets erfaring og krever eventuelt all oppmerksomhet på seg.

Fedre som utøver vold

I voldsforskningen har man etterhvert blitt mer oppmerksom på betydningen av at mange voldsutøvere i nære relasjoner også er fedre. Mange av disse fedrene oppgir at de ønsker et nært forhold til sine barn og å være en god omsorgsperson for dem (Perel og Peled, 2008). I en studie av fedre som utøver partnervold uttrykte mange av fedrene at volden påvirket relasjonen mellom dem og barna, og mange hadde bekymringer knyttet til om volden kunne ha negativ påvirkning på barna på lang sikt (Rothman, 2007). Samtidig tyder andre funn på at voldsutsatte barn strever med ambivalente følelser overfor sine voldsutøvende fedre; de kan ha negative følelser overfor voldshandlingene de opplever, men ønsker samtidig å bevare relasjonen til fedrene (Forsberg og Pösö, 2007). Kunnskapen vi har om relasjonen mellom voldsutøvende fedre og barna deres er begrenset, og vi vet lite om hva som kjennetegner og påvirker denne. Slik kunnskap kan være betydningsfull for f.eks. hvordan en vurderer samvær mellom far og barn

etter brudd mellom foreldre, og for behandling av voldsutøvende fedre. Det kan også tenkes at slik kunnskap kan være nyttig for å forebygge vold mot barn og negative langtidseffekter av vold.

Fedrenes økte omsorgsansvar og omsorgskompetanse. Dagens norske fedre spiller en langt større rolle i sine barns liv enn tidligere. Det stilles større krav til at far skal delta i omsorgen for barn, samtidig som det gis større muligheter til dette gjennom fedrekvote og større aksept for omsorgsrelatert fravær i arbeidslivet. Det er også en større forventning til fedres omsorg for barn etter et brudd mellom foreldre. Haavind (2006) skriver om inntoget av *den følelsesmessig involverte far*. Far forventes ikke bare å bidra økonomisk til barnets ve og vel, men også å involvere seg emosjonelt i barnet og dets utvikling (Haavind, 2006). Far er i større grad akseptert som en naturlig tilknytningsperson for barnet, og får med det også ansvar for å møte barnets behov, utover det rent praktiske. Det blir da ikke bare tid sammen med barna som er viktig, men også fars omsorgskompetanse, hans følelsesmessig tilstedeværelse, sensitivitet for barnets behov og evnen til å møte barnets behov på en god og utviklingsstøttende måte (Hafstad og Øvreeide, 2011).

Hypotesen om at fedres økte omsorgsansvar vil føre til færre overgrep, og ha en god effekt på barnas utvikling, har funnet støtte i forskning (Holden og Ritchie, 1991). Samtidig har det senere er kommet studier som antyder at sammenhengen er mer kompleks enn som så – hyppighet i kontakt mellom far og barn kan også være en risikofaktor for ny vold. (Harne, 2003).

Vi vet en del om de potensielle langsiktige skadevirkningene fedres vold i hjemmet har på barna, men mindre om mekanismene som er involvert (Harne, 2003). Er det volden i seg selv som får konsekvenser når barna opplever den, eller er det elementer i samspillet og omsorgen barna får utenom de voldelige episodene som også bidrar til negativ utvikling? Om man med et trylleslag kunne fjernet de voldelige handlingene, hvilken omsorgskvalitet sitter barna igjen med

da? Dersom fedre ønsker å gi god omsorg til sine barn, men ikke får det til, skyldes dette mangel på kunnskap om barn og barneoppdragelse, eller handler det om svake evner til å regulere egne emosjoner og atferd? For å kunne utforske disse spørsmålene nærmere må vi vite noe om hva som kjennetegner omsorgen de voldsutøvende fedrene gir. Kunnskapen vi har om dette i dag baserer seg i stor grad på mødrenes beskrivelser av samspillet mellom far og barn. Det er imidlertid gjort noen studier i senere tid som baserer seg opplevelsene til fedre som er til behandling etter å ha utøvd vold i hjemmet.

Hva kjennetegner omsorgen til fedre som utøver vold i nære relasjoner? I følge Bancroft og Silverman (2002) er omsorgsstilen til fedre som utøver vold i nære relasjoner kjennetegnet av en autoritær oppdragelsesstil, forsømmelse og verbal mishandling. Videre er familiedynamikken preget av at fedrene utøver sterk kontroll over familiemedlemmer, at de opplever seg som berettiget til å bruke vold når de ser dette som nødvendig, og at de oppfatter familiemedlemmer som sin eiendom. Det argumenteres for at disse faktorene bidrar til å svekke omsorgen for barna og forsterke de negative konsekvensene av barnas traumatiske erfaringer med vold (Bancroft og Silverman, 2002).

Veteläinen og kolleger (2013) støtter opp om dette bildet i sin kvalitative studie av finske menn i behandling for vold i nære relasjoner. Disse fedrene beskriver seg selv som strenge, kontrollerende og passive til utformingen av farsrollen, og de rettferdiggjør disiplinering med at mødrene påfører dem denne oppgaven. Fedrene beskriver videre en emosjonell avstand mellom seg og barnet hvor de selv bidrar med praktisk bistand, mens mor blir foretrukket av barna når de trenger emosjonell støtte. Videre påberoper fedrene seg en rett til uavhengighet i forhold til familien og at denne trumfer deres omsorgsansvar. De beskriver også at de er borte fra hjemmet utenom arbeid, og at de har rett til å disponere denne fritiden som de ønsker. Videre uttrykker

fedrene et ønske om å bli anerkjent som familiens overhode, noe som også innebærer ansvaret for å holde familien samlet. Til sist beskriver fedrene en autoritær og kontrollerende holdning til barneoppdragelse, og rettferdiggjør denne holdningen med sitt ønske om å oppdra barna slik at de oppfører seg bra.

Perel og Peled (2008) fant også i sin kvalitative studie at mange voldsutøvende fedre beskriver seg som kontrollerende overfor barna sine. Denne tilnærmingen ser ut til å fort kunne ende i voldshandlinger, noe som leder til at noen fedre velger å melde seg helt ut av oppdragelsen i frykt for å utøve vold mot barna. Noen fedre beskriver seg også som fraværende forsørgerfedre, der de tar mål av seg å kunne gi barna alt de trenger i materiell forstand, men er lite deltagende i barnets hverdag. Andre fedre opplever at barnas mødre ikke gir dem plass i omsorgen for barna, annet enn for å utøve autoritet og makt. Til sammen danner fedrene et bilde av å være emosjonelt fraværende. Fedrene selv ønsket å fremheve seg selv som «den gode far», da i betydning av å ha en varm og hyppig kontakt med sine barn. Videre beskriver de farsrollen som svært viktig for dem, og som en kilde til glede og lykke. Når fedrene omtaler vanskeligheter og utilstrekkeligheter i farsrollen ble disse fremsatt som avvik fra referansepunktet som gode fedre. Utilstrekkeligheter hos fedrene ser ut til å handle om for lite kunnskap om god oppdragelse, og at de er fysisk og emosjonelt fraværende. Videre tyder beskrivelsene på at opplevelsen av tilkortkommenhet rettferdiggjøres ved at vanskelighetene attribueres til årsaker utenfor dem selv. De ser ut til å mangle kunnskap om god omsorg fordi deres egen far ikke var et godt forbilde, de er fraværende grunnet arbeid og de er emosjonelt fraværende fordi hjemmesituasjonen er preget av konflikter med partneren. Voldshandlinger blir i varierende grad innrømmet som skadelig for barnet. Mange av fedrene innrømmer at barnet er eksponert for vold, men er ikke i stand til å se konsekvensene av denne eksponeringen. De som er oppmerksom på skadene volden påfører

barna er i større grad tilbøyelig til å forsøke å reparere disse. Forsøkene på reparasjon fokuserer ikke på barnets emosjonelle reaksjoner, men på å undervise barna om rett og galt (Perel og Peled, 2008).

Til tross for at fedrene beskriver en relasjon med sine barn som gir lite rom for emosjonell nærhet, blir den emosjonelle avstanden av mange av fedrene beskrevet som en kilde til savn (Perel og Peled, 2008). Disse fedrene beskriver også farsrollen som noe positivt og givende. De tilbringer tid sammen med barna, og ser på omsorgen for barna og hjemmet som noe de skal delta i. Fedrene beskriver også det å bli far som en positiv og verdifull erfaring i motsetning til noe som avviker fra det normale livet. De forteller også at de har måttet ofret ulike ting når de ble far, men dette fremstilles i stor grad som noe de har gjort frivillig, og som en del av en modningsprosess. Fedrene viser også evne til å innrømme sine feil som fedre, og uttrykker ønske om å lære mer. Når de snakker om sin egen barndom uttrykker mennene at de forsøker å unngå å repetere sine egne fedres feil, og et ønske om å bli bedre fedre enn dem. Å se seg selv som barn av en voldelig far kunne gjøre dem i stand til å forstå sine egne barn i større grad. Noen innrømmer at deres evne til å oppdra barna til å bli «gode» voksne slik målet var, er begrenset. Det å snakke om hvordan fedrene kunne skape en trygg og åpen atmosfære for barna sine, og hvordan de kunne bidra ved å være en sterk figur for barna, gjorde at fedrene viste mer empati for barna. Fedrene opplever videre ambivalente følelser knyttet til den moderne farsrollen. De ønsker å leve opp til dette idealet, samtidig som de har vanskeligheter med å integrere det i sitt ideal om mannen, farsrollen og maskulinitet.

Et sentralt aspekt ved voldsutøvende menns omsorgsevne er at de, i større grad enn andre menn, har psykiske lidelser som depresjon, personlighetsforstyrrelser og rusavhengighet (Askeland og Heir, 2014). For voldsutøvende fedre kan symptomer på psykiske lidelser,

ruspåvirkning og forhold rundt disse gjøre det vanskelig å yte god omsorg for barn (Stover og Spink, 2011). En kan også se for seg at voldutøvende fedre er dårlige omsorgsutøvere fordi de mangler de sosiale og relasjonelle ferdighetene som kreves for å kunne imøtekomme barns behov på en god måte. En annen mulighet er at de faktisk besitter de sosiale ferdighetene som kreves for god omsorg, men har lært at aggresjon er et effektivt virkemiddel for å oppnå det de ønsker. Til sist kan også mangel på kunnskaper om barn og deres behov gjøre at fedrene ikke vet hvordan de skal møte barna sine (Stover og Kiselica, 2014). En kan anta at jo flere av disse faktorene som er tilstede, jo større risiko har barnet for å være utsatt for omsorgssvikt og overdreven maktbruk. Mange av fedrene har selv vært utsatt for vold fra sine foreldre, noe som kan være en årsak til at mennene har lært seg en dysfunksjonell måte å gi omsorg på.

Oppsummert tyder funnene på at mange fedre som utøver vold i nære relasjoner ønsker å være en nær, trygg og emosjonelt støttende omsorgsgiver for sine barn. Når de ikke oppnår dette kan det være fordi de ikke vet hvordan de skal få dette til; de vet hva de ikke skal gjøre, men ikke hva de skal gjøre. De er delt mellom ulike idealer for mannsrollen og farsrollen. Når de ikke oppfyller sitt ideal om den gode far, reagerer de på måter som skaper avstand til barnet, fysisk, emosjonelt eller begge deler. Også når de forsøker å begrense skadevirkningene av voldshandlinger har de vanskelig for å fokusere på den emosjonelle relasjonen, men fokuserer i istedenfor på handlinger og oppdragelse i «rett og galt».

Problemstillinger

Oppgaven så langt har søkt å redegjøre for omfanget og konsekvensene av vold i nære relasjoner for barn. Den har også belyst hvilken rolle voldsutøvende har i barns utvikling. For å

utforske denne rollen nærmere, vil det bli presentert en kvalitativ analyse av menn som er til behandling for utøvelse av vold i nære relasjoner.

Problemstillingene for den kvalitative analysen er:

1. Hva kjennetegner voldsutøvende fedres opplevelse av emosjonelle samspill med sine barn?
2. Hvordan reagerer fedrene i emosjonelle samspillssituasjoner?
3. Kan fedrenes atferd i emosjonelle samspill være en risikofaktor for skjevutvikling hos barn som opplever vold i hjemmet?

Metode

Bakgrunn for kvalitativ delstudie

Studien som presenteres i denne oppgaven er en del av et større samarbeidsprosjekt mellom Alternativ til Vold (ATV) og Senter for rusmiddelforskning i Helse Vest (KORFOR). Prosjektets tittel er: Hvordan representerer fedre med voldsproblemer relasjonen til barna sine mentalt?, heretter kalt moderstudien. Formålet med samarbeidsprosjektet er å søke kunnskap om hvordan menn som har behov for terapi etter utøvelse av vold i familien opplever sin relasjon til sine barn, og hvordan en kan styrke disse fedrenes omsorgsevne som en del av behandlingen de mottar. I moderstudien skal denne kliniske gruppen sammenlignes med et ikke-klinisk utvalg menn uten voldshistorikk. Beskrivelsen av rekruttering, prosedyre og måleinstrumenter gjelder for alle deltagerene i moderstudien. Deretter vil oppgaven presentere en studie basert på data hentet fra et mindre utvalg av disse deltagerene.

Rekruttering

Deltagerne til studiens kliniske gruppe ble rekruttert fra ATVs behandlingssentre i Norge. ATV tilbyr behandling til utøvere av vold i nære relasjoner. Deltagerne ble rekruttert fra fire av behandlingssentrene i Norge. For å delta i studien ble det etablert seks inklusjonskriterier; a) kandidater for inklusjon måtte være av norsk etnisk opphav, b) delta i et behandlingsforløp etter å ha utøvd vold i nære relasjoner (definert som gjentagende fysisk eller alvorlig emosjonell mishandling av partner og/eller barn), c) kandidatene måtte også ha jevnlig kontakt med egne barn, d) for å delta måtte det være fravær av rusbruk definert som avhengighet i ICD-10, e) fravær av psykiske lidelser som ville utløst rett til behandling ved psykiatrisk sykehus, og f) fravær av kronisk psykisk eller fysisk sykdom eller funksjonshemming hos fokusbarnet. Denne informasjonen ble innhentet gjennom behandlingen.

Kandidater som oppfylte kriteriene ble kontaktet av sin terapeut og gitt muntlig og skriftlig informasjon om studien, samt et samtykkeskjema. De som gav sitt samtykke ble så kontaktet av prosjektleder per telefon for å avtale et uavhengig møte ved behandlingssenteret der de mottok terapi.

Sammenligningsgruppen ble rekruttert ved å distribuere informasjon om studien gjennom store offentlige arbeidsplasser. De samme inklusjonskriteriene gjaldt for sammenligningsgruppen, bortsett fra kriteriet om å være deltager i et behandlingsforløp etter å ha utøvd vold i nære relasjoner. For å sikre at deltagerne i sammenligningsgruppen ikke hadde en forhistorie med vold i nære relasjoner måtte kandidatene samtykke til at forskerne kunne kontakte deres partnere for å intervju dem om de hadde opplevd ulike hendelser fra en sjekkliste. Sjekklisten inneholdt eksempler på mild, moderat og alvorlig fysisk, emosjonell og seksuell vold. Bare der partneren

ikke rapporterte om noen opplevelser med vold ble mennene inkludert i studien. Etter den initiale rekrutteringen gjennomgikk de to gruppene det samme forløpet.

Måleinstrumenter og prosedyre

Alle deltagerne gjennomgikk den samme prosedyren, der de ble kartlagt med tanke på deres egen opplevelse av relasjonen til sitt barn, alkohol- og stoffmisbruk, livstraumer og foreldrestress.

Først ble deltagerens opplevelse av relasjonen til barnet kartlagt med det semistrukturerte intervjuet *Parental Development Interview Revised* (PDI-R2; Slade, Aber, Berger, Bresgi, & Kaplan, 2003). Spørsmålene i intervjuet oppmuntrer til refleksjon rundt forelderens og barnets følelser, tanker og intensjoner, og hvordan disse kan påvirke barnets og forelderens atferd og mentale prosesser. PDI-R2 undersøker forelderens eksplisitte mentaliseringsnivå relatert til forelder-barn-relasjonen her og nå. Da det ikke forelå noen norsk versjon av PDI-R2 ble denne oversatt fra engelsk til norsk spesielt for denne studien. Oversettelsen ble gjort av Semantix, et nordisk oversetterfirma. Intervjuet ble ikke oversatt tilbake til engelsk. Det ble gitt godkjenning til oversettelse av Arietta Slade i 2011. Intervjuet ble administrert av en ansatt ved behandlingssenteret som ikke hadde kjennskap til deltageren eller hans terapeutiske prosess. Intervjuene ble tatt opp på lydbånd og transkribert.

Videre ble alle deltagere kartlagt med hensyn til alkohol- og stoffbruk ved bruk av skjemaene *Alcohol Use Disorder Identification Test* (AUDIT; Babor, Higgins-Biddle, Saunders & Monteiro, 2001) og *Drug Use Disorders Identification Test* (DUDIT; Bergman, Bergman, Palmstierna & Schlyter, 2007). AUDIT er et selvrapporteringskjema for å identifisere problemfylt bruk av alkohol de siste 12 måneder. Den består av 10 spørsmål om mengde og

hyppighet av alkoholbruk, samt konsekvenser av alkoholbruken. Spørsmålene besvares på en 5-punkts Likertskala, og skåres ved å gi en poengsum fra 0 til 4. Høyeste mulige totalskåre er 40. En totalskåre mellom 8 og 15 indikerer et moderat nivå av alkoholproblemer. En skåre over 16 indikerer et høyt nivå av alkoholproblemer. DUDIT er et selvrapporteringskjema for å identifisere rusbruk utenom alkohol og foreskrevne doser medisiner. Skjemaet består av 11 spørsmål om mengde og hyppighet av stoffbruk og konsekvenser av stoffbruken. Spørsmålene besvares på en 5-punkts Likertskala og skåres ved å gi en poengsum fra 0 til 4. Høyeste mulige totalskåre er 44. For menn indikerer en skåre over 6 at personen har problemer relatert til stoffbruk.

Alle deltagere ble også kartlagt med hensyn til livstraumer ved hjelp av *Traumatic Experiences Checklist* (T.E.C; Nijenhuis, Van der Hart & Kruger, 2002). TEC er et selvrapporteringskjema som har som mål å avdekke potensielt traumatiske erfaringer (PTE) i løpet av en persons liv, samt varigheten av hendelsene og den subjektive innvirkningen hendelsen har hatt. De 29 spørsmålene spør om hvorvidt personen har vært eksponert for ulike grupper av PTE. Gruppene består av følelsesmessig forsømmelse, følelsesmessig mishandling, fysisk mishandling, seksuell trakassering, seksuell mishandling og kroppslig trussel. I tillegg spørres det om enkeltstående erfaringer med ulykker. Tilstedeværelse av PTE blir skåret på en skala fra 0 til 29. Det kan også utarbeides skårer for hver av de ulike gruppene av PTE. Når det gjelder skåringen av PTE, blir denne holdt sammen med personens alder under hendelsen, relasjon til utøver av handlingen, varighet av mishandlingen og den subjektive innvirkningen hendelsen har. Hvert gruppe blir skåret på en skala fra 0 til 12 bortsett fra *kroppslig trussel* som skåres fra 0 til 21. Høyeste totalskåre for de seks gruppene er 69.

Til sist ble foreldrestress kartlagt hos alle deltagere ved bruk av kortversjonen av *Parental Stress Inventory* (PSI- SF; Abidin, 1990). PSI-SF er et selvrapporterings skjema som består av 36 spørsmål om personens opplevelse av å være forelder til et barn fra 0 til 12 år. Disse skåres på en 5-punkts Likertskala fra «sterkt enig» til «sterkt uenig». Eksempler på spørsmål er «Etter at jeg fikk barn opplever jeg at jeg nesten aldri har kunnet gjøre ting jeg liker» og «Jeg forventet å ha nærmere og varmere følelser for mitt barn enn jeg har, og dette plager meg». De ulike leddene reflekterer tre skalaer; forelderstress (Parental Distress), forelder-barninteraksjon (Parent-Child Dysfunctional Interaction) og vanskelig barn (Difficult Child). Skårene på de tre skalaene legges sammen for å få en totalskåre for *Parenting Stress*. Skårer over 85. persentil regnes som å utgjøre en risiko for dysfunksjonelle samspill mellom forelder og barn.

Etiske hensyn

Moderstudien er godkjent av Regional etisk komité (REK) i 2011 og Datatilsynet.

Kvalitativ delstudie

Utvalg. Delstudien som blir presentert i denne oppgaven er basert på et utvalg av åtte deltagere fra den kliniske deltagergruppen. Utvalget er gjort med utgangspunkt i barnets alder, etter at de semistrukturerte intervjuene er gjennomført og transkribert. Kriteriet for utvelgelse er at fokusbarnet er i førskolealder. Bakgrunnen for å velge denne aldersgruppen er at denne gruppen barn har høyest risiko for å bli utsatt for den mest alvorlige volden.

De åtte deltagerene oppfylte alle inklusjonskriteriene. Gjennomsnittsalder var 32 år med et aldersspenn fra 23 til 40 år. Gjennomsnittsalderen for fokusbarna var 3 år med et aldersspenn fra 2 til 4 år. Kjønnfordelingen av fokusbarna var jevnfordelt. Fire av fedrene var sammen med barnets mor ved tidspunktet for intervjuet. Seks av fedrene hadde flere barn enn fokusbarnet.

De åtte deltagerene hadde utøvd ulike typer vold i hjemmet. Alle hadde utøvd vold mot barnets mor. Tre hadde utøvd psykisk vold mot mor, fem hadde utøvd fysisk og psykisk vold mot mor. Fem av fedrene hadde også utøvd vold mot barnet. En av disse igjen hadde utøvd psykisk vold mot barnet, mens fire hadde utøvd både fysisk og psykisk vold mot barnet.

Dataanalyse. Studien baserer seg på selvrapportsata fra intervjuet PDI-R2, mer spesifikt 17 spørsmål fra gruppene «Emosjonell foreldreerfaring» og «Avhengighet/Uavhengighet», som til sammen utgjør 17 spørsmål. Eksempler på spørsmål fra «Emosjonell foreldreerfaring» er: «Hva gir deg mest glede ved det å være forelder?», «Hva gir deg mest smerte eller vansker med det å være forelder?» og «Fortell meg om en anledning i løpet av de siste to ukene da du virkelig følte behov for at noen viste omsorg overfor deg». Eksempler på spørsmål fra «Avhengighet/Uavhengighet» er: «Når trenger barnet ditt oppmerksomhet fra deg?» og «Hva skjer når han/hun ikke kan gjøre ting på egen hånd?». Disse spørsmålsgruppene ble valgt ut underveis i analysen på grunn av besvarelsenes aktualitet for problemstillingene.

Analysen er basert på prinsippene for tematisk innholdsanalyse som beskrevet i Braun og Clarke (2006). Metoden beskriver seks faser for analyser på tvers av datamateriale fra data er innsamlet til og med skriftliggjøring av funn (Braun og Clarke, 2006).

Transkripsjonene og lydopptak fra intervjuene ble først gjennomgått flere ganger med det formål å bli kjent med innholdet, samt for generering av hypoteser om hvilke deler av datamaterialet som skulle analyseres videre. Det ble klart at noen deler av intervjuene hadde større tetthet av innhold som var relevant for problemstillingene. Dette gjaldt særlig for spørsmålsgruppen «Emosjonell foreldreerfaring» og «Avhengighet/Uavhengighet», og disse delene ble så analysert nærmere. Kategorier ble så utviklet underveis ut fra de forhåndsdefinerte problemstillingene, etter det teoridrevne top-down-prinsippet. Alle intervjuene ble gjennomgått

igjen for å sikre at kategoriene var representative for materialet. Kategoriene ble så bearbeidet med tanke på innhold og hierarkisk inndeling.

Resultater

Den tematiske innholdsanalysen resulterte i konstruksjonen av seks kategorier: Opplevelse av relasjonen til barnet, Emosjonsregulering i samspill med barnet, Antagelser om barnets intensjoner, Håndtering og inngripen, Ansvar for egen adferd, og Bekymring for negativ påvirkning på barna. Kategoriene reflekterer fedrenes beskrivelser av emosjonelt krevende samspill med barnet, refleksjoner de gjør seg underveis i interaksjonen, og refleksjoner i etterkant av interaksjonen. Kategoriene vil illustreres ved hjelp av sitater fra fedrene, som for dette formålet har blitt gitt hvert sitt tall fra en til åtte. I de tilfellene der intervjuerens spørsmål er relevant for konteksten av sitatet vil spørsmålet bli tatt med og merket med bokstaven «I».

Fedrenes opplevelse av relasjonen til barnet.

Fedrene er alle deltagende i barnas liv og er opptatt av hvordan barna har det. De beskriver at de har stor glede av barna sine og tilbringer tid sammen med dem. Uttrykk for dette kan vise seg ved fysisk nærhet som hos denne faren:

M1: Ja, dagen lang så plukker jeg opp [barnet] og [søsken] og kysser dem. Klemmer dem og holder dem inntil meg og kysser dem nedover hals og kinn. Og gir dem kos. Det gjør jeg for dem og meg. Synes det er kjempedeilig.

Andre uttrykker dette gjennom å gjøre aktiviteter med barnet.

M2: ...jeg er mye vekke både med jobb og privat (...), men jeg føler de gangene når jeg er hjemme så liker jeg å ta henne med ut på ting. Alt i fra å handle i butikken til å gå ut på tur. Ja, reiser mye på sånne friluftsgårder ser på dyr og, ja. Det synes hun er veldig kjekt.

Det å være borte fra barnet involverer for mange en lengsel etter barnet og utløser bekymring for om barnet har det bra og er trygg.

M3: Jeg bekymrer meg veldig mye for [barnet]. Mye fordi jeg ikke er der så mye så jeg ligger mye på kveldene og tenker, men da tenker jeg faktisk mye sånn gale for jeg er der ikke, jeg har ikke kontroll, jeg får ikke passe på og da er jeg livredd at det skal skje noe, at han skal sykle ut i veien og bli påkjørt. Sånn tenker jeg på, det er slike ting som bekymrer meg veldig, at det skal skje noe med ham hele tiden.

Det å få barn beskrives som en viktig livshendelse for flere av fedrene og mange forteller om hvordan de aktivt har gått inn for å gjøre plass til og ta ansvar for barna sine.

M4: Fra å være en bajas, være en som gikk ut og drakk hver dag, til en som har fast jobb liksom og tar ansvar. Jeg fikk jo det valget, ta ansvar for henne og ungen eller gi faen. Endre livsstil totalt.

Opplevelse av barnets behov og begrensinger. Ett av elementene i utviklingsstøttende samspill er å se barnets utviklingszone. Dette innebærer å vurdere hva den voksne kan forvente at barnet kan klare uten hjelp, hva den voksne må hjelpe barnet til å klare og hva som ikke kan forventes at barnet skal få til enda. Fedrene i utvalget viser til refleksjoner rundt dette som gjør dem i stand til å tilpasse sin støtte. Dette viser seg særlig i praktiske situasjoner og lek.

I: Hva skjer når han/hun ikke kan gjøre ting på egen hånd?

M2: Da prøver hun en stund selv og så ser [jeg] at hun ikke får det til. Så prøver jeg å hjelpe henne bittelitt med kanskje akkurat det hun ikke får til så hun kan gjøre resten selv. Det er

der jeg liker å bruke litt tid på, det at litt sånn mestringfølelse det synes jeg er viktig, og det tror jeg [barnet] og liker.

M5: Jeg ser at hun holder på med noe, ta Lego f.eks Hun sitter og bygger noe Lego og sitter med den lille bruksanvisningen ved siden av og hun prøver febrilsk å lære seg. Og jeg ser at hun blir mer og mer frustrert der hun sitter fordi hun får det ikke til, denne ligner ikke på den som er her. Og jeg står rett på siden og, jeg skal hjelpe deg lille venn. Jeg legger merke til når hun trenger hjelp. Hun ber ikke, men hun ber, dersom du skjønner.

Emosjonsregulering i samspill med barnet

Alle fedrene beskriver situasjoner der dialogen med barnet kollapser fordi far blir emosjonelt overveldet. Særlig to triggere går igjen i fedrenes beskrivelser av situasjoner der de blir emosjonelt overveldet i samspill med barnet; fars følelse av å bli avvist av barnet og fars opplevelse av at barnets atferd bryter med fars verdier.

Følelsen av å bli avvist. Denne følelsen oppstår gjerne i situasjoner der far opplever at hans forsøk på å hjelpe barnet svikter. Fedrene ser ut til å oppleve dette som en avvisning av seg selv, ikke som en avvisning av sin tilnærming til barnet.

M6: (...), men hun er i en sånn fase der mamma gjelder, og der blir det jo å rope og brøle: ”ikke pappa, nei, gå vekk”. Skikkelig avvisende, og det kan jeg og bite tennene sammen og bli sint på henne [for].

Brudd på fars verdier. Mange fedre beskriver situasjoner der de reagerer med sterke følelser på at barnets atferd bryter med deres normer og verdier. Ett eksempel på en slik verdi er å ha respekt for voksne. En far forteller om hvordan han opplever en situasjon med fokusbarnets eldre søsken.

I: Hvis du skal tenke når var det at du sist sint? Sint som forelder?

M7: Sånn ordentlig forbannet, rett og slett? (...) det er i situasjoner hvor han viser med hele kroppsspråket at han overhodet ikke bryr seg eller respekterer en annen voksen. Det gjør meg eitrende forbannet.

Å komme tidsnok blir beskrevet som viktig for mange av fedrene. Å stå i fare for å komme for sent oppleves av flere som en situasjon som stresser dem.

M1: Så kan jeg noen ganger så kan jeg skifte bleie på [barnet] og [søsken] sitter ved siden av. [Barnet] skal leke med [søsken] og vrir seg rundt, og jeg er stresset for jeg skal være i barnehagen om ti minutter. Da blir det liksom sånn: "Nå må du ligge rolig! Ligg rolig!" Sant, så sier du kanskje det litt mye. Og er litt for streng da. Og så ser du at [barnet] blir litt sånn. Um, um.

I: At [barnet] blir mutt?

M1: Ja.

Antagelser om barnets intensjoner

Fedrene beskriver en rekke antagelser av hvorfor barnet gjør som det gjør. En tendens i intervjuene er at fedrenes antagelser er basert på holdninger om at barnet har en vanskelig eller krevende personlighet.

Temperament. Hos noen fedre blir barnets atferd tilskrevet intensjoner som provoserer far. En far beskriver hvordan han selv blir svært påvirket av sine barns forskjellige temperament. Far mestrer samspillet bedre med barnet som har et rolig temperament enn med et søsken som er mer aktiv.

M7: Han [søsken] er en urokråke og full gass hele tiden. Ligner på meg på mange måter. Kverulerer og diskuterer og er en sinnsykt oppegående fyr. Får med seg vanvittig mye og lærer veldig fort. Er vitebegjærlig og nysgjerrig og er litt sånn høyt og lavt. Krever mye av omgivelsene sine. Og det har, og der har det vært mange konflikter. Det har det vært litt mye kjefting og smelling. Sånn hverdagsligproblematikk, i og for seg, men det har vært noen klinsjer der som ikke har vært gode. Jeg har hatt mye dårlig samvittighet for [søsken]. [Barnet] er jo en sånn fyr som stabiliserer det litt, da. Sånn at en blir automatisk litt mildere rundt [barnet]. Så [barnet] stabiliserer meg litt kanskje.

«**Vil ha oppmerksomhet**». Alle fedrene, foruten én, beskriver barnets behov for oppmerksomhet fra far som krevende og at de opplever det som om barnet alltid vil ha oppmerksomhet. Flere forteller at de opplever barnet som å ha et større behov for oppmerksomhet enn andre barn.

I: Når trenger B oppmerksomhet fra deg?

M1: Nesten hele tiden. Han vil ha min oppmerksomhet hele tiden.

I: Hvordan føler du deg når dette skjer da?

M1: (...) Det kommer an på når, hvor jeg er. Så.. men han er et barn som trenger mye oppmerksomhet.

Fedrene beskriver at hvordan de tolker og møter barnets behov for oppmerksomhet er avhengig av hvordan far selv har det.

M8: Igjen, så er det alt etter mitt lynne, dersom jeg er i form så kan jeg bare hjelpe henne litt og så er hun i gang igjen og andre ganger så tenker jeg at det bare er mas.

Noen av fedrene begrunner barnets store behov for oppmerksomhet med at barnet vil utnytte tiden de er sammen mest mulig

M2: Jeg tror det er fordi jeg er vekke av og til at hun er redd at jeg forsvinner av gårde på et eller annet, eller noe sånt. Så tror at når jeg er der så vil hun ha mest mulig utbytte at jeg er tilstede.

Fedrene beskriver at det også kan være godt å være den barnet henvender seg til for hjelp og oppmerksomhet.

M5: Det kan jo være at en type som alle jentene, eller de fleste jenter har, pappa er helten, pappa fikser, jeg vet at hun mener at det er ikke noe pappa ikke kan. Pappa kan alt. Det er jo kjekt å høre hvor godtroende hun er, at hun synes så godt om meg, det er jo alltid kjekt å høre.

Håndtering og inngripen

De ovennevnte kategoriene handler om beskrivelser av fedrenes følelser og refleksjoner i samspill med sitt barn. Denne hovedkategorien inneholder fedrenes beskrivelser av hvordan de handler i situasjoner preget av følelser. Analysen har resultert i tre underkategorier som beskriver fedrenes handlinger i situasjoner der de er emosjonelt aktivert; følelsesspråk, rigid grensesetting og vold.

Følelsesspråk. Alle fedrene beskriver at de noen ganger har skyldfølelse overfor barnet. I disse situasjonene beskriver mange vansker med å snakke om egne følelser med barnet. En far beskriver at hans måte å forholde seg til ubehagelige følelser på er å distrahere seg fra dem. Dette bringer han med seg inn i samspillet med barnet som i denne situasjonen hvor far er vekkreist og savner barnet. Barnets mor har hjulpet det å ringe sin far fordi barnet også savner ham.

I: I den samtalen kommer det frem at du er en annen plass men du skulle ønsket at du var der så snakker dere om det eller?

M2: Eh nei, vi snakker vel ikke akkurat om det. Vi snakker mer om hva hun har gjort i dag eller snakker om ting som har skjedd og skal skje gjerne, om hun har det kjekt eller koser seg eller, ja.

Faren holder samtalen med barnet på det praktiske og tar ikke opp følelsen av savn. Han viser lite refleksjon over om barnet kunne hatt behov for å bearbeide følelsen av savn på en mer eksplisitt måte.

En annen far forteller hvordan han koser og klemmer på barnet sitt når han har dårlig samvittighet for sin egen oppførsel, på en måte som barnet ikke kan ta imot.

M4: Jeg overkompenserer jo og det merker han jo gjerne, jeg overkompenserer jo med kos og klemming, da dytter han meg jo vekk, det merker han jo. Han merker jo når jeg er helt på tryne med ham.

Automatisert og rigid grensesetting. Oppstår gjerne i hverdagssituasjoner som ofte er preget av forventinger og stress som morgenrutiner og middag. Mange av fedrene er opptatt av å håndheve regler de har satt for barna. Fedrene beskriver at de markerer grenser for barna uten å først reflektere over formålet med grensesettingen, hvorvidt disse passer i situasjonen og hvordan barnet vil oppleve dem.

M7: Altså, jeg er nok og jeg gir beskjeder og styrer løpet kanskje litt hardt. At det blir, og jeg åpner ikke for kanskje sånn medvirkning da enn det jeg burde ha gjort. Og hvis jeg først har satt ut en kurs så blir det ofte den kursen. Vanskelig å korrigere seg selv selv om en noen ganger kjenner at her kunne jeg strengt tatt bare gitt litt etter eller det er ikke så viktig og denne kampen trenger jeg ikke å ta. Men så blir det litt sånn at jeg tar den likevel.

Refleksjonene kommer først i etterkant av grensesettingen. Resultatet fører ofte til en følelse av at grensesettingen ikke alltid er nødvendig, men at det er vanskelig å gå tilbake på avgjørelser når de først er tatt. Fedrene beskriver det å endre oppfatning som ”gi etter” for barnet.

M7: (...) når jeg kjører til barnehage og skole så kan det være spørsmål om å få bli med inn, ikke sant. Eldstemann som har lyst til å være med inn. Følge de to yngste inn. Så da tenker jeg i brøkdelen av et sekund at det er unødvendig. Og så sier jeg nei på det. Så kjenner jeg det like etterpå at det er bare tull å si nei på, det gjør ingen verdens ting at han er med. Men så blir det bare sånn for da har jeg bestemt meg for det. (...). Så følger jeg den helt ut selv om jeg bare kunne ha gitt etter.

Vold. Felles for situasjoner der far er emosjonelt overveldet er at de reagerer med atferd som er lite til hjelp for barnet, og i noen tilfeller direkte utviklingshemmende. Flere av fedrene beskriver at når de blir sint på barnet, straffer de barnet med vold. Beskrivelsene holder seg på et handlingsplan med lite beskrivelser av refleksjoner mellom følelse og handling.

M7: Vi var på skoleavslutning og det var selvfølgelig masse mennesker der. Læreren til [søsken] snakker da til [søsken]. Ber om [søsken] sin oppmerksomhet. Hvor han så til de grader demonstrerer at han ikke trenger å høre eller bare snur ryggen til og går. Det er en skikkelig uting. Jeg iakttok liksom hele opptrinnet. Og da raknet det fullstendig. Og da snakket jeg til han der og da i fullt påhør av andre og det var ikke noe pent i det hele tatt.

I: Hvordan var det du taklet sinnet ditt og sinnereaksjonene?

M7: Jeg taklet vel ikke sinnereaksjonene. Og der og da sa jeg, høyt og tydelig så sa jeg: ”Gå tilbake til læreren din eller så fillerister jeg deg”, sa jeg. Og ikke på en rolig og hyggelig måte jeg sa det nå. Men på en måte at det ble skikkelig ugrei stemning rundt hele, liksom settingen.

Ansvar for egen atferd

Fedrene beskriver ulike grader av å ta ansvar for egne følelser og handlinger overfor barna sine.

Bevissthet om egen atferd. Der fedrene beskriver at de må ha hjelp fra andre utenfor relasjonen til å korrigere egen atferd, beskrives den mest åpenlyst straffende atferden. En far forteller hvordan han truer barnet sitt med fysisk straff, i påhør av en forsamling. Han ikke legger merke til hvordan andre rundt seg reagerer før han får eksplisitt beskjed om det.

M7: Jeg la ikke merke til det der og da, men både kona mi og svigerforeldre og alle de reagerte jo voldsomt. Og de hadde liksom lagt merke til blikket rundt seg selv og det var en veldig ubehagelig situasjon. Læreren prøvde å redde det inn etter beste evne og tok en prat med han. Og jeg skjønnte etter noen minutter at det der ikke var greit. Så jeg hadde en prat med han i samme settingen og fikk roet det ned. Men da var skaden allerede gjort. Det fikk jeg skikkelig kjeft for av kona mi. Særlig ut på kvelden.

Andre fedre forteller at de selv har en bevissthet om at barnet ikke bør utsettes for fars sinne. Noen prøver da å skjule følelsene for barnet for å skjerme barnet fra sitt sinne.

M3: Som sagt så prøver jeg å skjule at jeg blir sint og heller bare være bestemte i stemmen, men han oppfatter meg fort som sinte pga. jeg har så mørke stemme så det har vi hatt en del problemer med. Når jeg tar tak i sanne situasjoner så tror han at jeg er veldig sinte, det er derfor jeg prøver å skjule det, og så må jeg forklare ham mye at jeg er ikke sinte. Og jeg prøver å unngå å være sinte, jeg blir jo sinte inne i meg men vil ikke ha det ut slik at han kan se det, men være bestemte heller.

Flere forteller også at de har funnet en strategi for skjerme barnet mot vold ved at far trekker seg helt unna i situasjoner der han blir sint. En far forteller om hvordan han håndterer situasjoner der barnet avviser hans forsøk på å trøste.

M6: At jeg enten forlater henne eller at [mor] griper inn, det er, det føles egentlig godt å klare å distansere seg slik følelsesmessig og si at nå går jeg å gjør det, og så kommer du når du er klar. Det føles ofte godt at jeg på en måte, da holder jeg følelsene litt på avstand,

Ansvarsfordeling. Noen av fedrene beskriver at de deler ansvaret for følelsene sine med barnet sitt. En mann forteller hvordan han bruker en teknikk han har lært i terapi for å regulere ned eget sinne, og hvordan han involverer barnet i bruken av denne teknikken.

M5: Det roer ned hjernen og sinnet, du blir roligere (...). Det fungerer, jeg gjør jo gjerne det for å roe meg selv ned og forklarer [barnet] at nå må vi roe oss ned, og vi har ikke lov til å være så sint som dette. Da kommer hun gjerne å sier at, "du pappa blir jo sint". [Far til barnet]: "Det er lov til å bli sint, men ikke så sint. Så sint som du er nå og så sint som pappa blir når han blir skikkelig sint er ikke lov".

Bagatellisering. Flere av fedrene beskriver hvordan barnet og de selv har ulike oppfatninger av fars uttrykk for sinne. Fedrene forteller at barnet opplever at far uttrykker sterkere emosjonelle reaksjoner enn det far selv opplever at han har.

M4: Jeg tror han blir redd, det var jo slik som i går og jeg brukte den strenge stemmen når de hadde renovert soverommet og han sa at pappa du var sint, men jeg var jo bare irritert. Irritert er jo en form for sint, Jeg tror ikke han liker det veldig godt.

Bekymring for negativ påvirkning på barna.

Samtlige av fedrene forteller om bekymringer knyttet til om deres egen atferd og prioriteringer kan påvirke barna negativt. De uttrykker bekymring for hvordan barna blir påvirket av episoder av uro og vold i hjemmet og at dette er skadelig for dem. De viser også evne til å reflektere rundt hvordan deres atferd påvirker relasjonen mellom dem og barna.

M4: At han ikke skal ha det bra. At han tar skade i den situasjonen vi er i. (...) Han har tatt skade av de episodene når jeg har vært så sint at jeg liksom ikke har hatt full kontroll over meg selv og mine følelser.

Fedrene gir også uttrykk for bekymring for hva deres atferd gjør med relasjonen til barnet.

M7: Det har jeg kjent på i det siste. (...). Jeg er redd for at de valgene, og jeg kjenner på det når jeg tar valgene. Det å velge bort samværet med ungene eller velge bort det å gjøre ting med ungene. Fordi det er jobb eller andre ting som blir prioritert. Og det er en form for frykt jeg har kjent på at hvilke konsekvenser får det. Vil de da i neste omgang kjenne på at jeg har sviktet dem. Jeg vet ikke.

Fedrene refererer også til disse bekymringene som en motivasjon til å endre sin atferd for å hindre at barna tar videre skade.

M1: Disse traumene blir forskjøvet i generasjoner. Du tar med deg traumene i fra foreldrene dine og så påfører du de samme traumene på barna, og så hopper det i fra generasjon til generasjon. Hvorfor jeg gjør det? Jeg har lyst til å stoppe det. Jeg har ikke lyst til å påføre mine barn de traumene jeg er blitt påført. Og at de skal påføre det videre.

De mennene som nevner at de går i terapi i intervjuet forteller at de har gjort seg nytte av kunnskapen de har fått og at de øver på ferdigheter som skal hjelpe dem i samspillet med barnet.

I: Hvordan taklet du dine sinnereaksjoner da?

M1: Det jeg har lært her. Når en går kurs så lærer en. Og så har jeg gått til psykolog en måned for jeg begynte. Det man lærer her er jo og faktisk det og sette fokus på følelsene dine. Og når du da har fokus på den så kan du jo jobbe med den. Og stille seg spørsmål hvorfor man er sint, rett og slett. Og så bearbeide det og puste og ikke la seg. Ja, hvis jeg ser på [barnet] når [barnet] slo meg. Og jeg ser at han også er litt lei seg for at han gjorde det. Og samtidig tenker disse tankene. Ja, så kommer en seg ned ganske fort da.

Diskusjon

Den kvalitative analysen resulterte i konstruksjonen av seks hovedkategorier som reflekterer fedrenes oppfatning av relasjonen med barnet, refleksjoner de gjør seg i emosjonelle samspill med barnet, hvordan fedrene håndterer emosjonelt krevende situasjoner og hvilke refleksjoner de gjør seg i etterkant om egen håndtering. Kategoriene illustrerer ulike sider av fedrenes opplevelse av og refleksjoner rundt samspillet med sitt barn. Kategoriene omfatter både utviklingsfremmende samspill, der fedrene opplever glede og mestring, og utviklingshemmende samspill. Fedrene som er intervjuet forteller alle om foreldreferdigheter som fasiliterer et godt samspill og evne til å opptre utviklingsstøttende overfor sine barn. Diskusjonen vil ta for seg funnenes relevans i sammenheng med prinsipper for utviklingsstøttende omsorg, og implikasjoner av studien vil bli drøftet. Styrker og svakheter ved studien vil også drøftes. I det følgende vil kategoriernes betydning for studiens problemstillinger blir drøftet.

Problemstilling 1. Hva kjennetegner voldsutøvende fedres opplevelse av emosjonelle samspill med sine barn?

Fedrenes beskrivelser av relasjonen til sine barn gjenspeiler en opplevelse av farsrollen som betydningsfull, som noe de ønsker og som en kilde til positive følelser. Et bilde som noen ganger tegnes av voldsutøvere er den ondskapsfulle mannen som stiller seg likegyldig til andre og som utnytter andre til sin fordel, også sine barn. Fedrene i denne studien bekrefter ikke en slik stereotypi. De er opptatt av barnas ve og vel og ønsker selv å være en bidragsyter til dette. I situasjoner der barna viser seg hjelpetrequende i lek viser resultatene at det utløses sympati og en trang til å hjelpe hos fedrene.

Resultatene tyder på at fedrene til en viss grad er bevisst at barns utvikling er avhengig av deres støtte, noe som innebærer at far må følge med på barnets tegn på når det har behov for hjelp, og når det har behov for å klare ting på egenhånd. Refleksjoner rundt barnets utviklingsnivå viser seg særlig i situasjoner der barnets utvikling og behov for utviklingsstøtte dreier seg om praktiske og konkrete ferdigheter eller der barnets emosjonelle utviklingsnivå er utfordrende pga forhold som ikke involverer far. Fedrene reflekterer rundt barnets behov på en måte som tyder på at fedrene evner å ta en utviklingsstøttende posisjon i forhold til barnet.

Når samspillet med barnet blir mer emosjonelt krevende for fedrene viser det seg imidlertid at de har vanskeligere for å opptre utviklingsstøttende overfor barnet. Det synes som om sammenhengen mellom emosjonell aktivering og manglende utviklingsstøttende atferd går to veier. I noen situasjoner ser det ut til at fars manglende evne til å regulerer sine egne følelser svekker refleksjonsevnen. Når det vekkes ubehagelige følelser hos far i samspill med barnet, tyder resultatene på at han tolker årsaken til følelsene dit at det er barnets atferd som utløser disse. I andre situasjoner ser det ut til at overfladiske tolkninger av barnets atferd fører til en emosjonell

aktivering hos far gjennom negative holdninger til barnet. Disse overfladiske, eller forenklete, tolkningene bærer preg av å handle om at barnet ønsker å provosere med sine handlinger. Slik fedrene formulerer seg antydes en underliggende oppfatning om at barnet er egoistisk. I begge tilfeller innebærer fars tolkning av sine egne ubehagelige følelser som å være fremprovosert av barnet, og at dette er villet av barnet.

Sett i lys av prinsippene for utviklingsstøttende dialog antyder resultatene at fedrene har vansker med å sjekke ut om deres egen forståelse av barnets psykologiske tilstand samsvarer med barnets, og de får dermed heller ikke til en dialog med barnet. Det ser også ut til at fedrene har vansker med å ta imot korrigerende dersom barnet uttrykker at fars første tolkning ikke stemmer med barnets. Fedrene mestrer således ikke å innta seg på barnet i slike emosjonelle samspill og dialogen kolliderer.

Et annet element som ser ut til å vanskeliggjøre utviklingsstøttende omsorg for fedrene i studien, er fedrenes manglende bevissthet om maktbalansen i relasjonen. Resultatene kan tyde på at fedrenes opplevelse av maktforholdet mellom den voksne og barnet synes å bli forskjøvet når far er emosjonelt overveldet, i forhold til i samspill der positive, eller nøytrale følelser overfor barnet er fremtredende. I positive og nøytrale samspill ser fedrene ut til å se sitt ansvar i lys av at de er i en overordnet maktposisjon til barnet. Der fedrene opplever samspillet som emosjonelt krevende synes fedrene å innta en mer symmetrisk likeverdig posisjon til barnet. Dette viser seg hos fedrene når de legger deler av dette ansvaret for sin egen atferd over på barnet. Dette kan forstås som at fedrene ikke mestrer å ta et overordnet barneperspektiv.

Problemstilling 2. Hvordan reagerer fedrene i emosjonelle samspillssituasjoner?

Fedrenes atferdsmessige reaksjon overfor barnet kan sees som et resultat av fars manglende ansvarsfølelse og barneperspektiv i dialogen. Når fedrene beskriver situasjoner der de har blitt emosjonelt overveldet, er beskrivelsen preget av handlingsdetaljer. Refleksjoner rundt egne og barnets følelser som medvirkende årsak er sparsomme. Dermed har fedrene også retrospektivt vanskelig for å tenke rundt episodene der de var emosjonelt overveldet. Disse manglende refleksjonene kan bety at fedrene opplever at de mister kontroll i disse situasjonene. At de opplever en sterk følelse som de reagerer refleksivt på, uten å vurdere hvorvidt fars handling er hensiktsmessig eller proporsjonal til barnets handling. Dette kan tyde på at fedrenes handlinger ikke kommer som et svar på barnets atferd, men på noe annet som ligger i far selv.

Ser man dette i lys av Per Isdals forklaring på vold som maktbruk som reaksjon på avmakt, kan en tenke seg at fedrene i møte med sine barn opplever at de kommer til kort, at de ikke vet hvordan de skal løse det vanskelige samspillet og dermed opplever seg maktesløse.

Dette kan også forstås som manglende kunnskap om og forståelse av barn. At fedrene har forståelse for fysiske, motoriske og til dels kognitive utviklingssteg og at de har et handlingsrepertoir for hvordan de skal hjelpe barna sine videre på det som kan anses som en utviklingsstøttende måte. Barns emosjonelle og personlighetsmessige utvikling derimot, er muligens noe fedrene i denne studien ikke har like mye kunnskap om. Dermed er det vanskeligere for dem å frembringe alternativ til hvordan de kan håndtere barns emosjonelle reaksjoner på en utviklingsstøttende måte.

Fedrenes refleksjoner i etterkant av episoder der de har reagert med vold eller grensesetting som ikke er utviklingsstøttende forsterker inntrykket av at fedrene ønsker barna sine vel, men at manglende emosjonsregulering og kunnskap om barns emosjonelle utvikling. De

beskriver at de har en anelse om at disse måtene å reagere på er lite hensiktsmessige, og noen ganger direkte skadelig. Ingen av fedrene beskriver likevel på hvilken måte de tror barna blir skadet. Det finnes noen unntak, der fedrene er tilfreds med håndteringen av sitt sinne. Noen av fedrene beskriver at de trekker seg unna barnet for å skjerme barnet fra disse reaksjonene. Fedrene fokuserer på at de unngår å utøve vold, og opplever at de mestrer dette. Fedrene virker mindre oppmerksom på at barnet blir stående igjen uten støtte til å håndtere en situasjon preget av sterke følelser. I forhold til barnet kan dette sees på som at fedrene inntar en posisjon kjennetegnet av fravær.

Problemstilling 3. Kan fedrenes atferd i emosjonelle samspill være en risikofaktor for skjevutvikling hos barn som opplever vold i hjemmet?

Resultatene fra studien antyder at fedrene opplever emosjonelle samspill som krevende på flere områder. En av problemstillingene studien søker å belyse er om fedrenes atferd i emosjonelle samspill med sine barn være en risikofaktor for skjevutvikling. Å oppleve en omsorgsperson være ansvarlig for voldshandlinger kan i seg selv være potensielt traumatiserende og bidra til skjevutvikling. Resultatene fra denne studien tyder imidlertid på at vold inngår i et større kompleks av ikke-utviklingsstøttende atferd. Resultatene tyder på at manglende emosjonsregulering og mentaliseringssvikt er gjennomgående for fedre som utøver vold, og at dette er bidragsytende for skjevutvikling hos barn av fedre som utøver vold i nære relasjoner. De antyder også på at fedrene i tillegg har en begrenset kunnskap om barns emosjonelle utvikling.

Gjennom fedrenes beskrivelser kommer det frem at barna, i tillegg til å oppleve fars sinne på avstand, opplever at fedrene deres mister kontrollen over egne emosjoner og reaksjoner i direkte samspill med barna. Måten fedrene håndterer mange av disse situasjonene på kan forstås

som brudd på den utviklingsstøttende dialogens prinsipper slik de er beskrevet av Hafstad og Øvreide (2011). En kan anta at der utviklingsstøtten kollapser i emosjonelle situasjoner vil dette gi spesifikke utslag på barnets evne til å regulere egne følelser.

Styrker og begrensninger ved studien

Denne studien baserer seg på en kvalitativ analyse av selvrapportdata fra deltagerne. Intervjumetoden gir tilgang til fedrenes egen forståelse og kan derfor gi informasjon som er vanskelig tilgjengelig ved andre metoder. En slik tilnærming kan gi en dypere forståelse av fedrenes opplevelser, sammenlignet med mer begrensede kvalitative datakilder og metoder, og kvantitative studier.

Det er imidlertid knyttet flere begrensninger til metoden som er benyttet i studien. Et sentralt aspekt ved metoden som er anvendt i studien er forskerens påvirkning på resultatene. Resultatene henger tett sammen med forskerens tolkninger og meningskonstruksjon av datamaterialet (Braun og Clarke, 2006). Andre vil kunne tolke datamaterialet ulikt og komme frem til andre resultater enn dem som er presentert her. At intervjuene er gjennomført og tolket av ulike personer kan gjøre resultatene lite sensitiv for konteksten deltagerne uttrykte seg i, og hvordan de oppfattet spørsmålene. For å redusere potensielle feiltolkninger som følge av dette er lydopptakene fra intervjuene gjennomgått, i tillegg til transkripsjonene. Resultatene vil også kunne avvike fra deltagerens intensjoner og opplevelser.

En annen begrensning ved studien følger av intervjumetoden. Resultatene reflekterer deltagerens subjektive opplevelser. Det er ikke gjort observasjoner eller innhentet komplementopplysninger som støtter eller nyanserer de beskrivelsene deltagerne kommer med. Videre kan deltagerens svar være påvirket av deres tilknytning til institusjonen der intervjuene

ble foretatt. Eksempelvis kan svarene bære preg av sosial ønskerdighet eller underforståtte budskap, som følge av behandlingsforløpet de var i.

Studien er basert på et begrenset antall deltagere. Betingelsene for deltagelse i studien begrenser også heterogeniteten i utvalget. Alle deltagerne har erkjent voldsutøvelse i nære relasjoner, men studien har ikke tatt sikte på å sikre representativitet av alle voldsutøvende fedre. Dette innebærer at andre grupper av voldsutøvende fedre kan ha kjennetegn som gjør generaliserbarhet av resultatene vanskelig.

Konklusjon og implikasjoner av studien

Denne studien har søkt å utvide forståelsen av hvordan fedres opplevelse av relasjonen til sine barn, bidrar til graden av utviklingsstøttende omsorg de evner å gi sine barn. En slik forståelse kan være en nyttig faktor i intervensjoner rettet mot å øke omsorgskompetansen til fedrene som utøver vold i nære relasjoner. Resultatene i denne studien fremhever noen områder som særlig ser ut til å være betydningsfull i så måte. Disse områdene er fedrenes emosjonsregulering, fedrenes forståelse for barns emosjonelle utviklingsbehov og uttrykk for disse, samt fedrenes kunnskap om hvordan de kan møte disse behovene.

En bredere forståelse av hvor fedrene svikter i samspillet med sine barn kan også bidra til økt forståelse for hvordan man kan hjelpe deres barn og kompensere for de utviklingshemmende erfaringene de får gjennom disse samspillene. Enten ved å hjelpe fedrene til dette selv, eller om de ikke maktet, hvordan andre kan bistå barna.

En slik forståelse kan også være et viktig perspektiv i vurdering av samvær etter brudd mellom foreldre der far har utøvd vold mot partner. Der barnet ikke lenger er utsatt for nye erfaringer med vold mot mor, antyder resultatene at fars omsorgskompetansen kan utgjøre en

fortsatt utviklingshemmende faktor i barnets liv. Veiledning og kunnskap om barns utvikling kan da være aktuelt.

Mange spørsmål er fortsatt ubesvarte når det gjelder hvorfor fedrene i denne studien gjør som de gjør. Ett spørsmål dreier seg om mekanismene bak de tilsynelatende automatiserte reaksjonene fedrene har i emosjonelle samspill. I situasjoner hvor fedrene går rett fra følelse til handling, uten å gå veien om mentalisering, hva er det som bestemmer handlingene? En hypotese er at fedrene da handler på bakgrunn av sine indre foreldrerepresentasjoner som er basert på fedrenes erfaringer med egne foreldre. Dette ligger utenfor denne oppgavens problemstilling, men kunne være en aktuell problemstilling for fremtidige studier som søker å øke forståelsen av disse fedrene ytterligere.

Referanser

- Askeland, I. R., & Heir, T. (2014). Psychiatric disorders among men voluntarily in treatment for violent behaviour: a cross-sectional study. *BMJ Open*, *4*(4). doi:10.1136/bmjopen-2013-004485
- Appel, A. E., Holden, G. W. (1998). The co-occurrence of spousal and physical child abuse: A review and appraisal. *Journal of Family Psychology*, *12*(4), 578-599.
- Bancroft, L., Silverman, J. (2002). *The batterer as parent: Addressing the impact of domestic violence on family dynamics*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Blindheim, A. (2011). Hvordan traumatisering påvirker hjernen i Heltne, U., Steinsvåg, P. Ø. (Red.), *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. (s. 51-59) Oslo: Universitetsforlaget.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory - Bowlby, John and Ainsworth, Mary. *Developmental Psychology*, *28*, 759-775.
- Braarud, H. C. og Nordanger, D. (2011). Kompleks traumatisering hos barn: En utviklingspsykologisk forståelse. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, *48*. 968-972.
- Calkins, S. D., & Fox, N. A. (2002). Self-regulatory processes in early personality development: A multilevel approach to the study of childhood social withdrawal and aggression. *Development and Psychopathology*, *14*(03), 477-498.
doi:doi:10.1017/S095457940200305X

- Cloitre, M., Stolbach, B. C., Herman, J. L., Kolk, B. v. d., Pynoos, R., Wang, J., & Petkova, E. (2009). A developmental approach to complex PTSD: Childhood and adult cumulative trauma as predictors of symptom complexity. *Journal of Traumatic Stress, 22*(5), 399-408. doi:10.1002/jts.20444
- Eriksen, I., Heltne, U., Steinsvåg, P. Ø. (2011). Omsorg for barn i familier der far utsetter mor for vold i Heltne, U., Steinsvåg, P. Ø. (Red.), *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. (s. 81-92) Oslo: Universitetsforlaget.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., . . . Marks, J. S. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine, 14*(4), 245-258. doi:http://dx.doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L. og Target, M. (2007). Affektregulering, mentalisering og selvets utvikling (oversatt av Lev, A. og Bonnevie, A.) København: Akademisk Forlag. (Originalutgave utgitt i 2002)
- Forsberg, H., & Pösö, T. (2008). Ambiguous position of the child in supervised meetings. *Child & Family Social Work, 13*(1), 52-60. doi:10.1111/j.1365-2206.2007.00515.x
- Hafstad, R., Øvreeide, H. (2011). *Utviklingsstøtte. Foreldrefokusert arbeid med barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Harne, L. (2003). Childcare, Violence, and Fathering: Are Violent Fathers who Look After Their Children Likely to Be Less Abusive? i Klein, R. and Waller, B. (eds) (2003) *Gender, Conflict and Violence*. Vienna: Studien Verlag Wein

- Heltne, U., Steinsvåg, P. Ø. (2011). Begrepsavklaringer og oversikt i Heltne, U., Steinsvåg, P. Ø. (Red.), *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp.* (s.18-27) Oslo: Universitetsforlaget.
- Haaland, T., Clausen, S-E., Schei, B. (Red.). (2005). Vold i parforhold - ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. Oslo: NIBR.
- Haavind, H. (2006). Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*(43), 683-693.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden.* Oslo: Kommuneforlaget.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2003). *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner.* Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. (eds.). (2002). World report on violence and health. Geneve: Verdens helseorganisasjon.
- Lovdata (2011, 5. april). *Er samboerskap å sidestille med med ekteskap i forhold til straffeloven § 219?* Hentet fra https://lovdata.no/artikkel/er_samboerskap_a_sidestille_med_ekteskap_i_forhold_til_straffeloven_%C2%A7_219/233
- Macy, R. J., Martin, S. L., Kupper, L. L., Casanueva, C., & Guo, S. (2007). Partner Violence Among Women Before, During, and After Pregnancy: Multiple Opportunities for Intervention. *Women's Health Issues, 17*(5), 290-299.
doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.whi.2007.03.006
- Mossige, S. og Stefansen, K. (red). (2007). Vold og overgrep mot barn og unge: En selvrporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole. Oslo: NOVA.

- NOU 2003:31. (2003). *Retten til et liv uten vold: Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Perel, G., & Peled, E. (2008). The Fathering of Violent Men: Constriction and Yearning. *Violence Against Women, 14*(4), 457-482. doi:10.1177/1077801208314846
- Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup S. og Vennemo, H. (2012). *Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner* (Vista Analyse AS nr. 2012/41). Oslo: Justisdepartementet.
- Reigstad, B., Jørgensen, K. og Wichstrøm, L. (2006). Diagnosed and self-reported childhood abuse in national and regional samples of child and adolescent psychiatric patients: Prevalences and correlates. *Nordic Journal of Psychiatry, 60*(1), 58-66. Hentet fra <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.1080/08039480500504933>
- Rothman, E. F., Mandel, D. G., & Silverman, J. G. (2007). Abusers' Perceptions of the Effect of Their Intimate Partner Violence on Children. *Violence Against Women, 13*(11), 1179-1191. doi:10.1177/1077801207308260
- Råkil, M. (2002). *Menns vold mot kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget
- Stover, C. S. (2013). Fathers for Change: A New Approach to Working With Fathers Who Perpetrate Intimate Partner Violence. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law, 41*(1), 65-71.
- Stover, C. S., & Kiselica, A. (2014). AN INITIAL EXAMINATION OF THE ASSOCIATION OF REFLECTIVE FUNCTIONING TO PARENTING OF FATHERS. *Infant Mental Health Journal, 35*(5), 452-461. doi:10.1002/imhj.21459
- Stover, C. S., Spink, A. (2012). Affective awareness in parenting of fathers with co-occurring substance abuse and intimate partner violence. *Advances in Dual Diagnosis, 5*(2), 74-85. doi:10.1108/17570971211241903

Straus, M.A., & Stewart, J.H. (1999): Corporal punishment by American parents: National data on prevalence, chronicity, severity, and duration, in relation to child, and family characteristics. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2(2), 55-70.

Thoresen, S., Hjemdal, O.K. (Red.). (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress.

Torsteinson, S. (2011). Små barn utsatt for familievold. Fokus på diagnoser, psykobiologi og tilknytningsspsykologi i Heltne, U., Steinsvåg, P. Ø. (Red.), *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. (s.18-27) Oslo: Universitetsforlaget.

UN General Assembly, *Declaration on the elimination of violence against women*, resolution 48/104, 23 February 1994. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/095/05/PDF/N9409505.pdf?OpenElement>

Vlachovd, M. & BIASON, L. (Red.). (2005). Women in an insecure world: Violence against women, facts, figures and analysis. Geneva: Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Verdens helseorganisasjon (WHO) (2014). *Global status report on violence prevention*. Geneva: WHO

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet - barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Appendiks

PDI-R2

**FORELDREUTVIKLINGS-INTERVJU
REVIDERT**

**Arietta Slade
J. Lawrence Aber
Brenda Berger
Ivan Bresgi
Merryle Kaplan**

Tilpasset med hjelp fra:

**Linda Mayes
Mary Target
Sidney Blatt**

**Oktober 2003
Endelig revisjon, mai 2005**

***KONFIDENSIELL MEDDELELSE*
MÅ IKKE KOPIERES ELLER DISTRIBUTERES
UTEN UTTRYKKELIG TILLATELSE**

Enerett til denne norske oversettelsen:
Alternativ til Vold

Dette intervju er en tillempning av Foreldreutviklingsintervjuet (Parent Development Interview) (Aber, Slade, Berger, Bresgi, & Kaplan, 1985). Denne protokollen kan ikke anvendes eller tilpasses uten skriftlig godkjenning fra Arietta Slade, Ph.D., The Psychological Center, R8/130, The City College of New York, 138th Street & Convent Avenue, New York, NY 10031, asladephd@earthlink.net.

FORELDREUTVIKLINGSINTERVJU - REVIDERT**A. Syn på barnet.**

Idag skal vi snakke om deg og ditt barn. Vi vil begynne med å snakke om ditt barn og det forhold dere har, og deretter litt om dine egne erfaringer som barn. La oss starte med at du forteller meg litt om din familie – hvilke familiemedlemmer er det? Hvor mange barn har du? Hvor gamle er de? (Her ønsker du å få vite om antall barn og deres alder, inkludert de som bor utenfor hjemmet, om foreldre, andre voksne som bor i hjemmet. Hvor det dreier seg om atypisk oppdragelsessituasjon (fosteromsorg) ønskes en historie over fosterhjems plasseringer, hvem som har vært de primære omsorgspersoner, osv.; likedan, dersom det synes å være en historie av skilsmisser eller hyppige flyttinger, prøv å få ut noe av detaljene om dette for å bygge opp under konteksten for forståelsen av intervjuet.)

1. Jeg vil gjerne begynne med å få et inntrykk av hva for slags person ditt barn er... så, kunne du starte med å velge 3 adjektiver som beskriver ditt barn. (Gjør opphold mens de lister opp adjektiver.) La oss nå ta for oss hvert av adjektivene. Er det en hendelse eller et minne som faller deg inn i forhold til _____? (Gå igjennom og få fram et spesifikt minne for hvert adjektiv.)
2. Og hva med deg, hva for slags person er du? Kan du velge 3 adjektiv som beskriver deg selv. (Gjør opphold mens de lister opp adjektiver.) La oss nå ta for oss hvert av adjektivene. Er det en hendelse eller et minne som faller deg inn i forhold til ____? (Gå igjennom og få fram et spesifikt minne for hvert adjektiv.)
3. OK, la oss nå komme tilbake til ditt barn... For en gjennomsnittlig uke, hva vil du beskrive som hans/hennes foretrukne ting å gjøre, hans/hennes favorittøyeblikk?
4. Og de ting eller øyeblikk som han/hun har mest problemer med?
5. Hva er det ved barnet ditt du liker best?
6. Hva er det ved barnet ditt du liker minst?

Syn på forholdet

1. Jeg vil gjerne at du skal velge 3 adjektiver som du føler gjenspeiler forholdet mellom deg og (ditt barn). (Gjør opphold mens de lister opp adjektiver.) La oss nå ta for oss hvert av adjektivene. Er det en hendelse eller et minne som faller deg inn i forhold til _____? (Gå igjennom og få fram et spesifikt minne for hvert adjektiv.)
2. Beskriv en anledning i løpet av siste uke da alt virkelig klaffet mellom deg og (barnet ditt). (Spør om nødvendig: Kan du fortelle meg mer om denne hendelsen? Hvordan føltes det? Hvordan tror du (barnet ditt) følte det?)
3. Kan du nå beskrive en anledning i løpet av den siste uken da det virkelig skar seg mellom deg og (barnet ditt). (Spør om nødvendig: Kan du fortelle meg mer om denne hendelsen? Hvordan føltes det? Hvordan tror du (barnet ditt) følte det?)
4. Hvordan tror du ditt forhold med barnet ditt virker inn på hans/hennes utvikling eller personlighet?

C. Emosjonell foreldreerfaring

1. Nå skal vi snakke om dine følelser knyttet til det å være forelder. Kan du starte med å velge 3 adjektiver som beskriver deg som en forelder. (Gjør opphold mens de lister opp adjektiver.) La oss nå ta for oss hvert av adjektivene. Er det en hendelse eller et minne som faller deg inn i forhold til _____? (Gå igjennom og få fram et spesifikt minne for hvert adjektiv.)
2. Hva gir deg mest glede ved det å være forelder?
3. Hva gir deg mest smerte eller vansker med det å være forelder?
4. Når du bekymrer deg for (barnet ditt), hva er det da du bekymrer deg mest over?

5. Hvordan har det å ha barnet ditt forandret deg?

6. Fortell meg om en anledning i løpet av de siste to ukene da du virkelig følte deg sint som en forelder. (Spør om nødvendig: Kan du fortelle meg litt mer om situasjonen? Hvordan taklet du dine sinnereaksjoner?)
 - 6a. Hva slags virkning har disse følelsene på barnet ditt?

7. Fortell meg om en anledning i løpet av de siste to ukene da du virkelig hadde skyldfølelse som en forelder. (Spør om nødvendig: Kan du fortelle meg litt mer om situasjonen? Hvordan taklet du din skyldfølelse?)
 - 7a. Hva slags virkning har disse følelsene på barnet ditt?

8. Fortell meg om en anledning i løpet av de siste to ukene da du virkelig følte behov for at noen viste omsorg overfor *deg*. (Spør om nødvendig: Kan du fortelle meg litt mer om situasjonen? Hvordan taklet du din omsorgslengsel?)
 - 8a. Hva slags virkning hadde disse følelsene på (barnet ditt?)

9. Når barnet ditt er oppskaket, hva er det da han/hun gjør? Hvordan føles det for deg? Hva gjør du da?

10. Har (barnet ditt) noen gang følt seg avvist?

D. Forelderens familiehistorie

Nå vil jeg gjerne stille noen spørsmål om dine egne foreldre, og om hvordan dine barndomserfaringer kan ha påvirket dine følelser for foreldrerollen....

1. Jeg vil gjerne at du skal velge 3 adjektiver som beskriver ditt barndomsforhold til din mor, så langt tilbake som du kan huske. (Gjør opphold mens de lister opp adjektiver.)
La oss nå ta for oss hvert av adjektivene. Er det en hendelse eller et minne som faller deg inn i forhold til ___?

2. Kan du nå velge 3 adjektiver som beskriver ditt barndomsforhold til din far? (Gjør opphold mens de lister opp adjektiver.) La oss nå ta for oss hvert av adjektivene. Er det en hendelse eller et minne som faller deg inn i forhold til _____?
3. Følte du deg noen gang avvist eller krenket (fysisk eller emosjonelt) av dine foreldre når du var barn?
4. Hvordan tror du dine barndomserfaringer med foreldrerollen virker inn på din erfaring med å være forelder nå?
5. Hvorfor tror du dine foreldre opptrådte som de gjorde når du var barn?
6. På hvilken måte ønsker du å være lik og ulik din mor som en forelder?
7. Og hva med din far?
8. På hvilken måte er du lik og ulik din mor som en forelder?
9. Og hva med din far?

D. Avhengighet/Uavhengighet

1. Når trenger barnet ditt oppmerksomhet fra deg? (Spør, dersom det ikke kommer automatisk: Hvordan føler du det når dette skjer?)
2. Hvorfor tror du dette er de tingene han/hun trenger hjelp til?
3. Når føler han/hun seg komfortabel med å gjøre ting på egen hånd? (Spør, dersom det ikke kommer automatisk: Hvordan føler du det når dette skjer?)
4. Hva skjer når han/hun ikke kan gjøre ting på egen hånd? (Spør, dersom det ikke kommer automatisk: Hvordan føler du det når dette skjer?)

E. Atskillelse/Tap

1. Nå vil jeg gjerne at du skal tenke på en gang da du og barnet ditt ikke var sammen, en gang dere var adskilt fra hverandre. Kan du beskrive situasjonen for meg? (Spør: Hva slags virkning hadde det på barnet? Hva slags virkning hadde det på deg?) Merk: Dersom forelderen beskriver en atskillelse som ligger lenger tilbake enn ett år, gjenta spørsmålet og be om å få beskrevet en ferskere hendelse.
2. Har det noen gang hendt i ditt barns liv at du har hatt følelsen av å miste ham/henne bare lite grann? Hvordan følte det for deg?
3. Finnes det noen person som er svært viktig for deg, som (barnet ditt) ikke kjenner men som du skulle ønske at han/hun hadde nærhet til?
4. Tror du det er erfaringer i ditt barns liv som du føler har vært tilbakeslag for ham/henne?

F. Se bakover, Se framover

1. Barnet ditt er allerede _____, og du er erfaren som forelder (tilpass etter som det passer). Dersom du hadde erfaringen og kunne gjøre alt om igjen, hva ville du da endre på? Hva ville du ikke endre?

2. Hvilke tanker gjør du om forholdet mellom deg og barnet ditt når barnet er blitt voksen?

3. Kan du forestille deg selv som en besteforelder? Hva tenker du deg da? Hvilke forhåpninger har du om dette?